

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор
ВНПЗ «Дніпровський
гуманітарний університет»

Олег КИРИЧЕНКО

**ПРОГРАМА АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ ПІДСУМКОВОЇ
АТЕСТАЦІЇ**

Освітній ступінь	<u>перший (бакалаврський)</u>
Спеціальність	<u>053 «Психологія»</u>
Освітня програма	<u>«Психологія»</u>

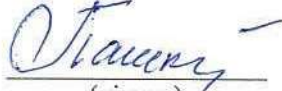
СХВАЛЕНО

на засіданні Вченої ради університету
(протокол № 4 від 27.11.2025)

Дніпро – 2025

Програма атестаційного екзамену підсумкової атестації / Укладачі :
 Пріснякова Л.М., Пашко А.О., Самойлов О.Є., Спіріна І.Д. Дніпро:
 Дніпровський гуманітарний університет, 2025. 61 с.

Програма вміщує зміст нормативних дисциплін фахового спрямування і
 рекомендовану літературу для підготовки до екзамену.

Гарант освітньо-професійної програми _____ «Психологія»
 (назва програми)
 підготовки фахівців _____ першого (бакалаврського) _____ рівня вищої освіти
 (рівень вищої освіти)
 зі спеціальності _____ 053 «Психологія»
 (шифр та назва спеціальності)
 _____ Антоніна ПАШКО _____ к.псих.н., доцент кафедри
 (підпис) (ім'я та прізвище) (науковий ступінь, вчене звання)
 «27» 11 2025 р.

Обговорено на засіданні кафедри психології (протокол від 24.11.2025, № 7).

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
1. МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ	5
2. ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ	6
3. ЗМІСТ АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ	8
3.1. Загальна психологія	8
3.2. Експериментальна психологія	12
3.3. Психофізіологія	16
3.4. Психодіагностика	19
3.5. Клінічна психологія	22
3.6. Диференціальна психологія	25
3.7. Професійні стандарти діяльності психолога	29
4. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ ПІДСУМКОВОЇ АТЕСТАЦІЇ	35
4.1. Загальна психологія	35
4.2. Експериментальна психологія	37
4.3. Психофізіологія	39
4.4. Психодіагностика	40
4.5. Клінічна психологія	41
4.6. Диференціальна психологія	44
4.7. Професійні стандарти діяльності психолога	45
5. ПРИКЛАДИ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ ПРАКТИЧНОЇ ЧАСТИНИ АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ	49
6. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ	60

ПЕРЕДМОВА

Атестаційний екзамен підсумкової атестації (далі – Екзамен) передбачає комплексну перевірку знань здобувачів вищої освіти, отриманих ними під час навчання за освітньо-професійною програмою «Психологія» підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

Програма Екзамену (далі – Програма) складена відповідно до вимог освітньо-професійної програми «Психологія» підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти та Стандарту вищої освіти України із галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 053 «Психологія», затвердженого та введеного в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 24.04.2019 р. № 565 (далі – Стандарт ВО).

Екзамен включає навчальний матеріал з освітніх компонентів «Загальна психологія»; «Експериментальна психологія»; «Психофізіологія»; «Психодіагностика»; «Клінічна психологія»; «Диференціальна психологія»; «Професійні стандарти діяльності психолога», які виносяться на атестацію, та дозволяє комплексно перевірити рівень теоретичної та практичної підготовки випускників з метою встановлення відповідності засвоєних ними рівня та обсягу знань, умінь, інших компетентностей вимогам Стандарту ВО та/або освітньо-професійної програми.

Програма містить методику та порядок проведення Екзамену; перелік питань, які виносяться на атестацію та дозволяють комплексно перевірити рівень науково-теоретичної та практичної підготовки випускників з метою встановлення відповідності засвоєних ними рівня та обсягу знань, умінь, інших компетентностей вимогам стандартів вищої освіти та/або освітньої програми; стислий зміст навчального матеріалу, що виноситься на Екзамен; список рекомендованих джерел інформації, приклади тестових завдань практичної складової Екзамену та критерії оцінювання.

Екзамен підсумкової атестації проводиться з використанням тестових технологій. Тестові завдання, що розробляються на базі даної Програми, мають у повному обсязі охоплювати навчальний матеріал, передбачений Програмою. Тестові завдання формуються випусковою кафедрою шляхом розроблення блоку з теоретичних питань та блоку практичних завдань з навчальних дисциплін, що включені до Екзамену. Екзамен проводиться у віддаленому режимі з використанням можливостей системи управління дистанційним навчанням «MOODLE» (далі – система).

Сформована база тестових завдань розглядається на засіданні кафедри та подається на затвердження Гаранту освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) освітнього рівня. Після схвалення база тестових завдань завантажується до системи; база є інформацією для службового користування, доступ до якої є персоналізованим та чітко регламентованим з моменту їх створення до моменту санкціонованого відкриття доступу до них у системі в день проведення Екзамену. Відповідальність за збереження конфіденційної інформації покладається на розробників завдань та керівника кафедри.

1. МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ

Кількість тестових завдань з певного освітнього компоненту, що входить до Екзамену визначає науково-педагогічний працівник, який викладав освітній компонент, як правило, лектор, але **не менше 30 завдань**.

Кількість тестів у базі тестових завдань **теоретичної частини має бути не менше 150 завдань**, з яких **50 система** автоматично у рандомному порядку відбере в день проведення Екзамену.

Кількість тестів у базі тестових завдань **практичної частини має бути не менше 30**, з яких **10 система** автоматично у рандомному порядку відбере в день проведення Екзамену.

Часові обмеження доступу до виконання завдань Екзамену визначаються розкладом підсумкової атестації та узгоджуються з Головою Екзаменаційної комісії. Часові обмеження на безпосереднє виконання завдання становлять по 80 хвилин на кожен складову (теоретична та практична). Кількість спроб на виконання тестів – 2 спроби.

Кожне тестове завдання оцінює досягнення важливої та істотної освітньої мети, перевіряє відповідний рівень засвоєння здобувачами вищої освіти знань, в тому числі вищі когнітивні рівні. Умова тестового завдання містить чітко сформульоване завдання, яке фокусується на одній проблемі. Варіанти відповідей – гомогенні (однорідні). Усі дистрактори – вірогідні (правдоподібні). Відомості, що містяться в одному тестовому завданні, жодним чином не дають відповідь на інше тестове завдання. Умови завдань сформульовані позитивно. Завдання сформульовані у вигляді твердження грамотно, коротко, чітко, зрозуміло, без повторів, малозрозумілих слів і символів, без використання негативних тверджень. Зміст завдання відповідає програмним вимогам та відображає зміст навчання.

Кожне тестове завдання має **інструкцію**, яка визначає, що слід робити випробуваному. Інструкція сформульована коротко, чітко і зрозуміло, наприклад, у таких формах: «Відзначити правильну відповідь»; «Вказати номери правильних відповідей»; «Доповнити»; «Встановити відповідність»; «Встановити правильну послідовність» тощо. Форма інструкції відповідає формі завдання.

Кожне тестове завдання має **умову** – стимул для відповіді, яка описує певну проблему і ставить завдання перед екзаменованим. Умова допомагає здобувачеві вищої освіти чітко уявити поставлену перед ним проблему. Умова може містити лише завдання або складатися із вступних відомостей та запитання. Умова може подаватися у формі запитання, у наказовій формі або у формі незавершеного твердження. У переважній більшості тестових завдань використовується форма запитання або наказова форма, які є легшими для здобувачів вищої освіти і ставлять перед ними чіткіше завдання.

У переважній більшості тестових завдань пропонується 4 варіанти відповідей, серед яких мінімум одна є правильною, решта – дистрактори – неправильними. Усі дистрактори правдоподібні і однорідні. Серед дистракторів

використовуються поширені помилки, хибні уявлення, об'єкти, що відповідають лише частині характеристик, наведених в умові, тощо.

Наприклад, при завданні на встановлення наслідків конкретної ситуації може бути чотири типи відповідей за ступенем правильності наслідку та його зв'язку з наведеною конкретною ситуацією:

- 1) реальний наслідок, пов'язаний з конкретною ситуацією (правильна відповідь);
- 2) реальний наслідок, не пов'язаний з ситуацією;
- 3) нереальний або неправильно описаний наслідок, пов'язаний з конкретною ситуацією;
- 4) нереальний або неправильно описаний наслідок, не пов'язаний з конкретною ситуацією.

Варіанти відповідей розміщено системно (в логічному, в алфавітному порядку, у порядку збільшення або зменшення чисел тощо). Відповіді незалежні одна від одної та не перетинаються між собою, вони однорідні за змістом і належать до однієї навчальної мети.

2. ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ

Складання Екзамену з використанням тестових технологій в синхронному режимі передбачає:

- реєстрацію здобувача вищої освіти в Системі та отримання персоналізованих логіну та паролю для входу;
- проходження аутентифікації та вхід до Системи у визначений розкладом підсумкової атестації час для складання тестових завдань.

Здобувачі вищої освіти, які допущені до складання підсумкової атестації **за 5 робочих днів** до початку підсумкової атестації перевіряють актуальність власної реєстрації в Системі та доводять інформацію до відома куратора навчальної групи та/або Гаранта освітньо-професійної програми.

Доступ до виконання завдань Екзамену відкривається навчально-науковим відділом згідно з розкладом підсумкової атестації в день проведення екзамену і з урахуванням безпекової ситуації та графіків відключення електроенергії **відкритий до 00-00**.

Обсяг часу, відведеного на проходження завдань Екзамену у формі тестування, становить **2 год. 40 хв.**, у т.ч. на теоретичну складову - **1 год. 20 хв.**, на практичну складову - **1 год. 20 хв.**

На наступний день після проведення Екзамену відповідальна особа навчально-наукового відділу друкує звіт, який автоматично формується Системою та імпортується в файл формату **.xlsx**, щодо результатів складання завдань Екзамену та надсилає на електронну адресу **секретаря Екзаменаційної комісії** для обліку результатів та оформлення звітної документації роботи Екзаменаційної комісії (протоколи).

Правила подачі та розгляду апеляцій при проведенні Екзамену з використанням технологій дистанційного навчання та можливостей Системи.

Для розгляду заяв здобувачів вищої освіти **щодо змісту тестових** завдань і правильності відповідей на них наказом ректора створені Атестаційна комісія та Апеляційна комісія, які діють впродовж календарного року.

Апеляція здобувача вищої освіти щодо змісту тестового завдання або правильності відповіді на нього подається ним в довільній формі шляхом надсилання листа на адресу електронної пошти навчально-накового відділу не пізніше 24 годин після проведення Екзамену.

За наслідками розгляду заяви Атестаційна комісія має право дискваліфікувати тестове питання у разі встановлення:

- 1) невідповідності тематичному плану навчальної дисципліни та її змісту;
- 2) суттєвих недоліків у формулюванні умови чи варіантів відповідей, що унеможлиблює його однозначне трактування;
- 3) відсутності правильної відповіді в жодній з альтернатив або наявності двох або більше правильних відповідей.

У разі дискваліфікації таке тестове питання вилучається з бази тестових завдань Комплексного екзамену, а всім здобувачам вищої освіти незалежно від наданої відповіді, **нараховується 1 (один) бал**. До Протоколу Атестаційної комісії вносяться відповідні зміни.

3. ЗМІСТ АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ

3.1. ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

Змістовний модуль 1. Вступ до психології

Тема 1. Сучасна психологія, її предмет, завдання та місце в системі наук.
Предмет психології як науки. Структура, завдання та стан сучасної психології. Основні етапи розвитку уявлень про предмет психології. Місце психології в системі наук. Основні галузі психології. Історія психологічної думки в Україні.

Тема 2. Методи сучасної психології

Загальне уявлення про методи наукового дослідження. Метод спостереження та його види. Характеристика експерименту як методу дослідження. Методи опитування. Діагностичні методи: тест та його види.

Тема 3. Розвиток психіки у філогенезі. Поява та розвиток свідомості

Проблеми антропогенезу та розвиток форм відображення у живій і неживій природі. Розвиток психіки у філогенезі: стадії розвитку форм психічного відображення за О.М. Леонтьєвим К.Е. Фабрі. Сутність відмінностей психіки людей від психіки тварин. Психіка і свідомість. Розвиток свідомості та її структура. Свідоме і несвідоме в психічній діяльності людини.

Змістовний модуль 2. Психічні процеси

Тема 4. Відчуття

Загальне поняття про відчуття. Фізіологічна основа відчуттів: органи чуття, аналізатори, рецептори. Класифікація та види відчуттів. Загальні закономірності відчуттів. Властивості відчуттів. Розвиток відчуттів у дітей.

Тема 5. Сприймання

Поняття про сприймання. Фізіологічні основи сприймання. Загальні властивості та індивідуальні особливості сприймання. Ілюзії, галюцинації та їх причини. Класифікація та види сприймання. Мимовільне та довільне сприймання.

Тема 6. Пам'ять

Поняття про пам'ять. зв'язок пам'яті людини з її здібностями. Природа пам'яті: теорії і закони пам'яті. Класифікація і види пам'яті: за часом збереження матеріалу, за переживаючим аналізатором, за змістом того, що запам'ятовується і відтворюється, за характером участі волі. Процеси і закономірності пам'яті: запам'ятовування, відтворення, збереження, забування. Індивідуальні особливості пам'яті. Розвиток пам'яті у дітей.

Тема 7. Мислення

Загальна характеристика мислення. Зв'язок мислення з мовою, і мовленням та чуттєвим пізнанням людини. Розумові дії та операції: аналіз синтез абстрагування, узагальнення, порівняння, класифікація, систематизація. Логічні форми мислення як продукти мисленого процесу: поняття, судження, умовиводи. Класифікація та види мислення: за змістом, залежно від змісту завдань, до розв'язання яких воно застосовується, за характером завдань, за ступенем новизни і оригінальності. Індивідуальні відмінності у мисленні людини. Розвиток та формування культури мислення у дітей.

Тема 8. Мова та мовлення

Поняття про мову. Мовлення і спілкування. Фізіологічні механізми мовної діяльності. Види мови і мовлення. Функції мови і мовлення. Індивідуальні особливості мовлення.

Тема 9. Уява

Поняття про уяву як вищий пізнавальний процес. Фізіологічна основа уяви. Процеси, основні прийоми створення образів уяви. Класифікація та види уяви. Функції уяви. Індивідуальні особливості уяви. Уява і творчість. Роль уяви у різних видах діяльності. Розвиток уяви у дітей.

Тема 10. Увага

Поняття про увагу. Функції уваги. Природа уваги в теоріях та концепціях: моторна теорія уваги Т. Рібо; Теорія установки Н.Д. Узнадзе; Теоретична концепція П.Я. Гальперіна; Вчення про осередок оптимального збудження І.М. Сеченова, І.П. Павлова; теорія домінанти А.А.Ухтомського. Види уваги, їх характеристика. Властивості уваги. Розвиток уваги у дітей.

Тема 11. Емоції та почуття

Поняття про емоції та почуття. Функції емоцій та почуттів. Психологічні теорії емоцій, їхня фізіологічна основа (еволюційна теорія Ч. Дарвіна, теорія У. Джеймса - Ланге, теорія Кеннона - Барда, активаційна теорія Ліндсея - Хебба, теорія когнітивного дисонансу Л.Фестінгера, теорія С. Шехтера, інформаційна теорія П.В. Сімонова). Види емоцій. Види почуттів. Форми переживання емоцій і почуттів. Емоційні стани. Розвиток і виховання культури емоцій і почуттів у дітей.

Тема 12. Воля

Поняття про волю. Функції волі. Теорії волі. Воля як вища психічна функція. Вольова регуляція поведінки. Критерії вольової поведінки. Вольові дії: довільні і мимовільні. Умовні фактори розвитку вольової дії. Основні фази (структура) складної вольової дії. Класифікація вольових якостей особистості. Розвиток та виховання вольової активності людини.

Змістовний модуль 3. Особистість у діяльності та спілкуванні

Тема 13. Діяльність

Поняття про діяльність як вияв фізичної і психічної активності. Змісті структура активності і діяльності. Внутрішні і зовнішні компоненти діяльності. Інтеріоризація і екстеріоризація. Знання, вміння, навички і звички. Види людської діяльності.

Тема 14. Особистість

Поняття особистості у психології. Людина, індивід, особистість, індивідуальність. Особистість як об'єкт і суб'єкт соціальної взаємодії. Біологічне і соціальне у розвитку особистості. Основні періоди в історії вивчення та дослідження особистості. Проблема періодизації розвитку особистості. Теорії особистості в зарубіжній психології. Склад і структура особистості. Свідоме і несвідоме у структурі особистості. Самосвідомість. «Я-концепція» та її компоненти. Самооцінка. Рівень домагань. Самоповага.

Тема 15. Спрямованість та мотиви діяльності особистості

Потреби як внутрішнє джерело активності особистості. Види потреб та їх характеристика. Розвиток потреб. Спрямованість особистості. Мотиви і мотивація. Класифікація мотивів. Установка, види установок. Інтереси особистості їх природа. Світогляд, переконання і ідеали особистості та їх роль у становленні особистості. Формування та розвитку особливості.

Тема 16. Спілкування

Спілкування та його значення в житті людини. Основні характеристики та види спілкування. Невербальні засоби спілкування, їхня роль у професійній діяльності. Форми спілкування. Ефективність та стиль спілкування. Соціально-психологічний тренінг спілкування і психологічна служба школи. Педагогічне спілкування.

Тема 17. Психічні стани та їх регуляція

Адаптація людини та функціональний стан організму. Визначення адаптації та її рівні. Поняття психічного стану. Класифікація психічних станів. Особистісний принцип регуляції станів. Типові функціональні стани. Сон, стрес та його стадії. Поняття емоційного стресу. Класифікація психічного стресу. Умови виникнення інформаційного стресу. Регуляція емоційних станів.

Тема 18. Темперамент

Поняття про темперамент. Історія розвитку вчення про темперамент. Фізіологічні основи темпераменту. Тип вищої нервової діяльності і темперамент. Психологічна характеристика та властивості типів темпераменту. Особистість і темперамент: проблеми виховання, навчання і професійної діяльності.

Тема 19. Характер

Поняття про характер. Природні і соціальні передумови формування характеру. Структура характеру. Провідні риси характеру. Акцентуації рис характеру. Класифікація акцентуацій характеру. Діагностика та корекція акцентуацій характеру. Природні та соціальні передумови формування характеру. Характер і темперамент. Характер і зовнішність людини. Моделі соціальних характерів. Формування характеру та професійна діяльність.

Тема 20. Здібності

Поняття про здібності. Види здібностей та їх характеристика. Якісна та кількісна характеристика здібностей. Загальні та спеціальні здібності, їх структура. Здібності та інтелект. Основні форми порушення інтелекту їх причини. Природні та соціальні передумови, формування здібностей. Здібності та спадковість. Обдарованість, її види. Талант, його походження та структура. Здібності, талант, майстерність.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Варій М. Й. Загальна психологія : підручник : у 2 т. / М. Й. Варій. – 5- те вид., виправл. і доповн. – Л. : Априорі, 2016. – Т. 1. – 382 с.
2. Варій М. Й. Загальна психологія : підручник : у 2 т. / М. Й. Варій. – 5- те вид., виправл. і доповн. – Л. : Априорі, 2016. – Т. 2. – 358 с.
3. Дуткевич, Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс: навч. посіб. / Т. В. Дуткевич. Київ : ЦУЛ, 2018. – 388 с. 6
4. Ільїна М.Л., Мисник С.О. Загальна психологія: теорія та практикум : навч. посібник / Суми: Унів. кн., 2017. – 352 с.
5. Максименко, С. Д. Загальна психологія: навч. посіб. / С. Д. Максименко. – 3-те вид., переробл. та доповн. Київ : ЦУЛ, 2018. – 272 с.
6. Москалець В. П. Психологія особистості : навч. посіб.. - Київ : Центр учбов. літ., 2018. - 262 с.
7. М'ясоїд П. А. Курс загальної психології: Підручник. – К.: Алерта, 2011. – Т. 1. – 496 с.
8. Пальм Г. А. Загальна психологія : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2009. 256 с.
9. Столяренко О. Б. Психологія особистості : навч. посібник. / О.Б. Столяренко. Київ : Центр учбов. літ., 2018. - 280 с.
10. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Загальна психологія. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 296 с.

Додаткова:

1. Москалець В. П. Психологія особистості [текст] підручник, 3-те вид., перероб., доповн. / В. П. Москалець. Київ: Видавництво Ліра-К, 2020. 364 с.

2. Основи загальної та юридичної психології. Курс лекцій: навч. посіб. / Н. Р. Бобечко, В. П. Бойко, І. В. Жолнович, І. І. Когутич ; за ред. В. Т. Нора. Київ: ЦУЛ, 2011. 224 с.

3. Кацавець Р.С. Психологія особистості. Навчальний посібник. Київ : Алерта. 2021. 134 с.

Інформаційні ресурси:

1. <https://lib.iitta.gov.ua>
2. <https://nlu.org.ua/article.php?id=423>
3. <http://www.nbuv.gov.ua/>
4. <https://mon.gov.ua/ua>
5. <https://dgu.edu.ua/osvitnia-diyalnist/norm-doc/>
6. <https://osvita.ua/>
7. <https://prometheus.org.ua/courses-catalog/free-courses>
8. <https://mon.gov.ua/ua/news/distancijni-platformi-dlya-navchannyasamorozvitku-ta-otrimannya-dopomogi-j-perevirenoyi-informaciyi>
9. <https://uk.wikipedia.org/wiki>

3.2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

Тема 1. Експериментальна психологія як наука.

Місце експериментальної психології в системі психологічного знання. Завдання досліджень у психології. Історія розвитку експериментальних досліджень у психології. Наукове мислення у психології. Психологічна наука і псевдонаука.

Тема 2. Методологічні основи наукових досліджень у психології.

Поняття наука, методологія, метод, наукова парадигма, наукова теорія, теоретичний конструкт, наукова проблема, гіпотеза. Відмінні риси гарних теорій у психології. Принципи верифікації та фальсифікації гіпотез. Світ теорій і світ психологічної реальності. Види психологічних досліджень. Способи пошуку ідей для проведення наукових досліджень у психології: Етапи психологічного дослідження: постановка наукової проблеми; аналіз літературних даних, висування гіпотези (гіпотез), планування дослідження, проведення дослідження, обробка та інтерпретація результатів, формулювання висновків. Наукові проблеми і наукові гіпотези в психології. Етапи постановки наукової проблеми у психології. Ознаки правильної гіпотези. Види гіпотез. Каузальні гіпотези. Теоретичні, емпіричні та статистичні гіпотези. Експериментальні гіпотези, контргіпотези і конкуруючі гіпотези. Виділення і операціоналізація конструктів як умова психологічного експериментування.

Тема 3. Етичні норми психологічного дослідження.

Історія розробки етичних принципів проведення досліджень у психології. Етичні принципи проведення досліджень з дорослими людьми та

неповнолітніми: планування досліджень, перевірка добровільності участі досліджуваних, взаємодія з досліджуваними. Етичні засади досліджень за участю тварин. Правове регулювання психологічних досліджень в Україні. Наукове шахрайство та чистота експерименту.

Тема 4. Неекспериментальні методи дослідження у психології.

Класифікація методів психологічного дослідження. Метод спостереження. Види спостереження. Проблеми, пов'язані із проведенням спостереження у психології та способи їх вирішення. Процедура спостереження. Типові помилки спостерігача та способи їх попередження. Етичний кодекс і спостереження. Опитування та види опитування: безпосередні, персональні інтерв'ю, письмові анкети, телефонні інтерв'ю, онлайн-опитування. Оцінка опитувань. Надійність опитування. Правила створення питань для опитування. Дослідження конкретних прикладів та його оцінка. Метод аналізу продуктів діяльності. Архівні дослідження.

Тема 5. Психометричні основи експериментування

Процедура тестування. Підготовчий етап тестування. Умови й основні аспекти процедури тестування. Етапи психодіагностичного процесу. Інструкція і її роль у тестуванні. Клінічний і статистичний підходи до інтерпретації тесту. Ситуаційні перемінні: особистісні і поведінкові особливості експериментатора, стресові ситуації, діяльність перед тестуванням. Фактори, що впливають на відповіді випробуваних: тренування, звичність у тестуванні. Помилки в інтерпретації і використанні тестів. Відношення до проведення тесту. Фальсифікація і соціальне схвалення. Установки і стиль відповідей. Тестові норми. Статистичні показники розподілу. Середнє значення, медіана, дисперсія. Типи розподілів. Стандартизація шкал. Вікові і внутрігрупові норми. Надійність тесту. Її види і способи їхнього визначення. Види надійності: ретестова, надійність рівнобіжних форм, залежності від експериментатора, частин тесту і внутрішня погодженість Стандартизація тестів. Приведення до стандартного виду. Приведення до стандартної форми. Адаптація перекладних тестів. Етапи емпірико-статистичної роботи при адаптації.

Тема 6. Основи планування експериментів у психології.

Стратегії експериментального дослідження. Поняття про експериментальний план. Класифікація експериментальних планів: якісні та кількісні експериментальні плани; внутрішньогрупові та міжгрупові експериментальні плани; доекспериментальні, квазіекспериментальні плани та плани істинних експериментів в психології; плани з однією незалежною змінною та факторні плани; плани експерименту з малим N. Символи та графічні позначення, що використовуються при аналізі планів експерименту (схема аналізу). Змішення з боку побічних змінних та прийоми, що дозволяють їх контролювати. Проблеми викривлення: викривлення, що викликається експериментатором та викривлення, що вноситься досліджуваними. Контроль ефектів

експериментатора і досліджуваного. Проблема змішень у внутрішньогрупових експериментальних планах та прийоми, що дозволяють їх контролювати. Проблема змішень в міжгрупових експериментальних планах та прийоми, що дозволяють їх контролювати. Особливості планування і інтерпретації результатів факторних експериментів.

Тема 7. Процедура експерименту.

Процедура експерименту. Підготовка до проведення експерименту. Вибірка та стратегії її підбору. Оптимізація збору емпіричних даних. Устаткування. Роздатковий матеріал. Інструкції для досліджуваних. Особливості спілкування між експериментатором та досліджуваним. Програмне забезпечення для проведення психологічних досліджень.

Тема 8. Доекспериментальні плани досліджень.

Доекспериментальні плани досліджень: аналіз одиничного випадку, попереднє і підсумкове тестування на одній групі, порівняння статистичних груп. Проблема валідності в доекспериментальних планах. Сфери і приклади застосування доекспериментальних планів у психології. Загрози валідності при використанні доекспериментальних планів.

Тема 9. Квазіекспериментальні дослідження.

Поняття квазіексперименту. Види квазіекспериментальних планів: плани для еквівалентних груп; плани для нееквівалентних груп, плани з часовими серіями, плани ex-post-facto тощо. Сфери і приклади використання квазіекспериментальних планів у психологічних дослідженнях. Загрози валідності при використанні квазіекспериментальних планів.

Тема 10. Кореляційні дослідження.

Поняття кореляційного дослідження. Область застосування кореляційних досліджень. Кореляція і регресія: основи. Основні плани кореляційних досліджень: план з однією групою досліджуваних, з декількома групами (порівняльне кореляційне дослідження), структурний план. Психогенетичні дослідження. Інтерпретація кореляцій. Кореляція і причинно-наслідковий зв'язок.

Тема 11. Аналіз та формулювання висновків психологічного дослідження.

Статистичні гіпотези в дослідженнях. Рівень статистичної значущості і розмір ефекту. Параметричні і непараметричні статистичні методи та випадки їх використання. Аналіз результатів факторних експериментів. Дисперсійний аналіз. основний ефект і взаємодія факторів. Використання комп'ютерів при інтерпретації результатів. Узагальнення результатів емпіричних досліджень. Формулювання висновків експериментального дослідження. Артефактні висновки та їх причини. Метааналіз.

Тема 12. Загальні вимоги до складання психологічної характеристики.

Особливості звіту про психологічне обстеження особистості. Вступ до звіту. Основні розділи: «Інтелектуальна сфера», «Особливості Я-концепції», «Мотиваційна сфера», «Емоційна сфера», «Особливості спілкування».

Тема 13. Обробка даних психологічних досліджень.

Характеристика первинної описової статистики. Характеристика вторинної описової статистики. Характеристика методу кореляційного аналізу. Порівняльний аналіз коефіцієнтів кореляції Пірсона, Спірмена, Кендалла. Проблема вибору коефіцієнта кореляції в психологічному дослідженні. Характеристика Порівняльна характеристика параметричних і непараметричних методів аналізу даних. Особливості застосування критерію ϕ -Фішера при порівнянні з критерієм t-Стюдента.

Тема 14. Інтерпретація результатів психологічних досліджень.

Сутність інтерпретації результатів експериментального дослідження психіки. Різноманітні підходи до інтерпретації результатів дослідження. Форми представлення результатів дослідження. Узагальнення експериментальних даних.

Тема 15. Представлення результатів психологічних досліджень.

Поняття про науковий стиль. Основні вимоги до мови наукового звіту. Наочнографічне представлення результатів досліджень. Структура та оформлення письмового наукового звіту. Стандарти звітності для якісних та кількісних дослідженнях у психології за Американською психологічною асоціацією. Вимоги до виступів з представлення результатів наукового дослідження.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Большакова А.М. Експериментальна психологія: Конспект лекцій. Харків : ХДАК, 2019. 64 с.
2. Галян О.І. Експериментальна психологія: навч. посіб. / О.І. Галян. Київ: Академвидав, 2012. 400 с.
3. Гічан І. С., Гічан. О. І. Експериментальна психологія: практикум / І. С. Гічан, О. І. Гічан. Київ : [б.в.], 2004. 180 с.
4. Горбунова В. Експериментальна психологія в схемах і таблицях. Київ : Професіонал, 2017. 208 с.
5. Кравчук С. Л. Експериментальна психологія: теорія і практика психологічного експерименту: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / С.Л. Кравчук. Київ : Київський університет, 2008. 286 с.
6. Большакова А.М. Експериментальна психологія: Робочий зошит. Харків : ХДАК, 2019. 82 с.
7. Максименко С., Носенко Е. Експериментальна психологія. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 360 с

8. Максименко С. Д., Носенко Е. Л. Експериментальна психологія (дидактичний тезаурус). Навч. посібник / С.Д. Максименко, Е.Л. Носенко. Київ : МАУП, 2002. 128 с.

9. Експериментальна психологія: курс лекцій. О.В. Романенко. – Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. – 146 с.

10. Малхазов О. Р. Експериментальна психологія: практичний посібник. К.: Талком, 2020. 321 с.

Інформаційні ресурси

1. <http://www.socd.univ.kiev.ua/PUBLICAT/index.phtml> Бібліотека соціологічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

2. <http://www.psylib.kiev.ua> Електронна бібліотека «psylib» (психологія, філософія, релігія, культурологія, методологія та ін.)

3.3.ПСИХОФІЗІОЛОГІЯ

ТЕМА 1. Предмет і принципи, методи психофізіологічних досліджень

Становлення психофізіології. Розвиток детекторної теорії. Відкриття нейронів із детекторними властивостями. Предмет психофізіології. Дослідження Є. Соколова, В. Б. Швиркова, В. Д. Небиліцина, М. Вертгеймера. Психофізіологічні напрямки. Проблеми психофізіології. Показники діяльності серцево-судинної системи. Пупілометрія. Реєстрація імпульсної активності нервових клітин. Електрокортикограма. Електроенцефалографія. Магнітоенцефалографія. Метод магнітно-резонансної томографії. Ядерна магнітна резонансна інтроскопія. Електроокулограма. Електроміографія. Електрична активність шкіри.

ТЕМА 2. Психофізіологія відчуття та сенсорних процесів

Вчення І. П. Павлова про дві сигнальні системи дійсності. Пізнавальна діяльність людини. Психофізіологія відчуття. Передача і переробка сенсорних сигналів. Виявлення, розпізнавання і перетворення сигналів. Сенсорні пороги. Сенсорна рецепція. Передача і перетворення сигналів. Обмеження надлишку інформації. Кодування інформації. Швидкість адаптації. Детектування сигналів. Зорова сенсорна система. Сприйняття зору. Аберация. Обробка зорової інформації. Формування функцій сприйняття в онтогенезі. Розпізнавання образів у зоровій системі. Психофізіологічні основи формування образів. Сенсорно-слухова система. Механізм слухової рецепції. Механізм сприйняття звуку. Електричні явища. Вестибулярна система. Рефлекси вестибулярної стимуляції. Хеморецепція. Механізм нюхової рецепції. Центральна обробка нюхової інформації. Нюхові відчуття. Смакові рецептори. Механізми смакової рецепції. Обробка смакових сигналів. Смакові відчуття. Самотовісцеральна сенсорна система. Механорецепція. Терморецепція. Механізми терморецепції. Температурне відчуття. Больова рецепція. Класифікація больових відчуттів.

Види болю. Вісцеральна сенсорна система. Структура руху. Типи руху. Векторна модель керування руховими реакціями. Пропріоцептивні відчуття.

ТЕМА 3. Психофізіологія свідомості

Свідомість. Теорії свідомості. Свідомість (властивості та структура) і моделююча система мозку. Свідомість, спілкування і мова. Функціональна асиметрія головного мозку людини. Патологія і функціональна міжпівкулева асиметрія.

ТЕМА 4. Психофізіологія сприйняття

Сприймання. Механізм сприйняття. Основні властивості унітарних сприймань. Нейрофізіологічні механізми сприйняття, досліджувані за допомогою методу реєстрації викликаних потенціалів головного мозку людини.

ТЕМА 5. Психофізіологія уваги

Увага: фізіологічний механізм, види, властивості. Проблема уваги в традиційній психофізіології. Характеристика і види уваги. Мимовільна увага. Потенціали, пов'язані з подіями, як кореляти мимовільної уваги. Довільна увага. Потенціали, які пов'язані з подіями як кореляти довільної уваги. Увага, активність, функціональний стан, бадьорість. Модулююча система мозку. Субсистеми активації. Стовбуро-таламо-кортикальна система. Базальна холінегічна система. Каудо-таламо-кортикальна система. Гамма-коливання і увага.

ТЕМА 6. Психофізіологія пам'яті

Пам'ять: фізіологічні механізми та види. Концепція активної пам'яті. Декларативна і процедурна пам'ять. Робоча пам'ять. Види пам'яті. Системи пам'яті. Мигдалеподібне тіло й емоційна пам'ять. Функції гіпокампа в процесах пам'яті. Одиниці пам'яті.

ТЕМА 7. Психофізіологія мислення та мовлення

Психофізіологія розумової діяльності. Психофізіологічні механізми творчої діяльності. Мислення у ТФС. Психологія мовлення та психолінгвістика. Психофізіологія мовленнєвих процесів. Центральні та периферійні механізми мовлення. Системні психофізіологічні аспекти мовленнєвої діяльності.

ТЕМА 8. Психофізіологія емоцій

Емоції. Вимір емоцій. Розвиток базисних емоцій у ранньому онтогенезі. Функції емоцій. Теорії походження емоцій. Емоції у людини і експресія обличчя. Кодування і декодування експресії обличчя. Емоції і функціональна асиметрія мозку. Індивідуальні відмінності та емоції. Нейроанатомічна і функціональна організація центральних механізмів емоцій. Кора головного мозку. Біохімічна специфіка центральних механізмів емоцій.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Дегтяренко Т.В., Ковиліна В.Г. Психофізіологія розвитку: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: УАІД «Рада», 2022. – 327 с.
2. Кузів О.Є. Психофізіологія: курс лекцій. – Тернопіль: видво ТНТУ ім. І. Пулюя, 2017. – 194 с.
3. Вікова фізіологія : Підручник / за ред. П.Д. Плахтія. Львів : Видавництво «Новий Світ2000», 2020. 340 с
4. Власов Г.В. Психофізіологія: навчально-методичний посібник – Миколаїв. Видавництво «Іліон» М.Миколаїв – 2016. - 357 с
5. Луценко О. Л. Психофізіологія: прикладні аспекти: навчально-методичний посібник. Харків: ХНУ імені Каразіна, 2011.
6. Лісовенко А.Ф., Бедан В.Б. Психофізіологія: практикум (для самостійної підготовки здобувачів вищої освіти факультету психології, політології та соціології) / А.Ф. Лісовенко, В.Б. Бедан. – Одеса: Фенікс, 2021. – 75 с.
7. Лісовенко А.Ф., Бедан В.Б. Психофізіологія: практикум (для самостійної підготовки здобувачів вищої освіти факультету психології, політології та соціології) / А.Ф. Лісовенко, В.Б. Бедан. – Одеса: Фенікс, 2021. – 75 с.
8. Макарчук, М. Ю., Куценко, Т. В., Кравченко В.І., Данилов С.А. Психофізіологія: навчальний посібник / М. Ю. Макарчук, Т. В. Куценко, В.І. Кравченко, С.А.Данилов. Київ : ООО «Інтерсервіс» , 2011. 329 с.
9. Тітов І. Г. Вступ до психофізіології. Київ: Академвидав, 2011. 296 с.
10. Філіппов М. М. Психофізіологія людини. Київ: МАУП, 2003. 136 с.
11. Комісова Т. Є., Мамотенко А.В. та ін. Вікова анатомія та фізіологія людини: навчальний посібник. Х. : ФОП Петров В. В., 2021. 112 с.

Додаткова:

1. Ільїна Н. М., Мисник С. О. Загальна психологія: теорія та практикум. Київ : «Університетська книга», 2017. 352 с.
2. Дуткевич Т. В. Загальна психологія. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 388 с.

Інформаційні ресурси

1. twirpx.com/file/524552/
2. student-library.net
3. monsimulacres.at.ua/load/12
4. chitalka.info/gumaniratni_nauki.html
5. konspect.com/philosophy.html
6. iphonebooks.info/1310-flosofya-spscherba

3.4. ПСИХОДІАГНОСТИКА

Тема 1. Історичні етапи розвитку психодіагностики. Предмет, завдання та функції психодіагностики

Історія психодіагностики. Особливості психодіагностики, як теоретичної та практичної діяльності. Визначення предмету та основних завдань психодіагностики. Задачі психодіагностики в педагогічній практиці. Ведучі функції психодіагностики в системі психологічної служби освіти. Основні підходи в психодіагностиці. Поняття про психодіагностичний метод. Характер психодіагностичного методу в залежності від основних психодіагностичних підходів.

Тема 2. Основні методи психологічного дослідження та діагностики. Класифікація психодіагностичних методів. Види тестів

Характеристика деяких класифікацій психодіагностичних методів. Психометричні основи психодіагностики. Стандартизовані методи психодіагностики (тести). Види стандартизованих методів психодіагностики (тестів): тести інтелекту, тести здібностей, тести досягнень, тести особистості, критеріально - орієнтовані тести, їх характеристика. Стандартизовані самозвіти. Типи стандартизованих самозвітів: тести опитувальники, відкриті опитувальники. Шкальні техніки, їх особливості та ідеографічні техніки. Загальна характеристика проєктивних методик: переваги і недоліки. Класифікація проєктивних методик.

Тема 3. Психодіагностична технологія та основні етапи здійснення діагностичної та розвиваючої роботи

Визначення поняття психодіагностичної технології. Загальна характеристика етапів, які включаються в психодіагностичну технологію. Етап вивчення практичного запиту від клієнтів; виявлення та формулювання психологічної проблеми. Вибір методу дослідження. Вибір батареї методик та вимоги до цього вибору. Вузловий етап діагностичної роботи – психологічний діагноз, його характеристики. Психологічний прогноз – як професійно обґрунтований шлях та характер подальшого розвитку особистості. Основні вимоги щодо психологічного заключення. Практичні рекомендації, складання програми корекції та розвитку особистості.

Тема 4. Діагностика пізнавально-інтелектуальної сфери особистості

Діагностика пізнавальних процесів. Діагностика об'єму сприйняття методом короткочасних експозицій. Діагностика уваги за допомогою коректурної проби Б. Бурдона. Діагностика переключення уваги за допомогою червоно-чорних таблиць Шульте. Пам'ять, процеси та види пам'яті. Дослідження короткочасної пам'яті, процесів заучування, опосередкованого запам'ятовування. Діагностика мислення та інтелектуальної сфери особистості.

Тема 5. Діагностика темпераменту та характеру

Традиційні концепції темпераменту. Дослідження І.П. Павлова про співвідношення типів ВНД та типів темпераменту. Характеристика методик дослідження темпераменту, які спираються на традиційні уявлення про темперамент (особистісний опитувальник Айзенка, опитувальник Я. Стреляу). Сучасні концепції темпераменту (функціонально-системна організація роботи мозку П.К. Анохіна) та основні положення цієї концепції. Характеристика методики Русалова для діагностики темпераменту з точки зору концепції П.К. Анохіна. Різноманітні підходи при вивченні характеру та методики, за допомогою яких діагностують прояви характеру (ММРІ, акцентуації характеру К. Леонгарда).

Тема 6. Діагностика сфери потреб, мотиваційної сфери та саморегуляції

Концептуальне визначення мотиваційної сфери та саморегуляції. Поняття мотивації. Рівні мотиваційної сфери: потреби, мотиви, цілі. Інтереси, бажання, наміри – як спонукачі стани поведінки людини. Основні моделі мотивації: змістовні (А. Маслоу, Д. Мак-Клеланда) та процесуальні (теорія справедливості, модель очікування). Діагностика потреб та мотивів. Критерії мотивації.

Тема 7. Зміст психодіагностичної діяльності практичного психолога школи

Принципи будови та організації психодіагностичної діяльності шкільного психолога. Характеристика діагностичних схем в системі діагностичної діяльності: поняття діагностичного мінімуму; поняття первісної диференціації норми та патології розумового розвитку школяра; поглиблене психологічне обстеження дитини. Психолого – педагогічний статус школяра та його основні характеристики. Діагностичний мінімум як основна діагностична схема в діяльності шкільного психолога:

- діагностика готовності дітей до школи та адаптації першокласників у шкільному середовищі;
- діагностика адаптації школярів на початку навчання у середній школі;
- діагностика підлітків та діагностичне обстеження старшокласників.

Тема 8. Планування шкільної психодіагностичної діяльності

Найважливіші технології психолого-педагогічного супроводу. Підходи щодо планування психолого-педагогічного супроводу в школі. Робочий план діяльності психолога на протязі навчального року.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Баклицька О.П. Психодіагностика. Психологічний практикум: навч. посібн. Львів : СПОЛОМ, 2015. 464 с.

2. Галян І. М. Психодіагностика: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2009. 463 с
3. Галян І.М. Психодіагностика: Навчальний посібник. Київ : «Академвидав», 2011.
4. Галян І. М. Психодіагностика : навч. посіб. / І. М. Галян. – 2-ге вид., стереотип. – К. : Академвидав, 2016. – 464 с.
5. Коломієць Л.І., Шульга Г.Б. Психодіагностика в схемах і таблицях: навчальний посібник. Вінниця. 2015.
6. М'ясоїд П.А. Задачі з курсу загальної психології. Київ : Вища школа, 2000.
7. Моргун В. Ф., Тітов І.Г. Основи психологічної діагностики. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Видавничий Дім "Слово", 2009.
8. Москальова А.С. Методи психодіагностики в навчально-виховному процесі : Навч. посіб. Київ : 2014, 360с. 12
9. Пашукова Т.І., Докіра А.І., Дьяконов Г.В. Практикум із загальної психології. Київ: Товариство “Знання”, КОО, 2006.
10. Поліщук С.А. Методичний довідник з психодіагностики: Навчально-методичний посібник. Суми: Університетська книга, 2009.
11. Самошкіна, Л. М. Психодіагностика: навч. посібник Дніпро : ДНУ, 2001. 44 с.
12. Терлецька Л.Г. Основи психодіагностики: Навч. пос. Київ : Главник, 2006. 144 с.
13. Туриніна О.Л. Практикум з психології. Навчальний посібник. Київ : МАУП, 2007.
14. Фурман А. Психологічна діагностика як теорія і практика, наука і мистецтво. Психолог. 2006. №44 (листопад). С. 4–9.
15. ПСИХОДІАГНОСТИКА В КЛІНІЧНІЙ ПСИХОЛОГІЇ : навч. посіб. / Укл. Л. М. Співак, А. М. Османова. – К.: Університет «Україна», 2023. - 146 с. ISBN 978-966-388-666-4
16. Чала Ю.М., Шахрайчук А.М. Психодіагностика: навчальний посібник / Ю.М. Чала, А.М. Шахрайчук. Харків : НТУ «ХП», 2018. 246 с.

Додаткова:

1. Психодіагностика: курс лекцій з дисципліни для студентів заочної форми навчання спеціальності 053 Психологія /укладачі І.О. Корнієнко, О.Ю. Воронова – Мукачєво: МДУ, 2019. – 41 с. (1.5 др.а.)
2. Татьянчиков А. О., Бедан В.Б. Психодіагностика: навчально-методичні рекомендації (в допомогу до самостійної роботи для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра факультету психології, політології та соціології) ; кафедра психології НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2021. 59 с.
3. Чумак О. А., Товстуха О.М. Психодіагностика: навчально-методичний посібник для організації навчальної роботи з курсу психодіагностики для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-

професійною програмою 053 Психологія / О. О. Чумак, О.М. Товстуха; Держ. закл. Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – Полтава : Вид-во ДЗ ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2024. – 121 с.

Інтернет-ресурси:

1. <http://osvita.ua/school/psychology/> – освіта. ua.
2. <http://www.meta-ukraine.com> – Мета – українська пошукова система.
3. <http://management.com.ua>.

3.5. КЛІНІЧНА ПСИХОЛОГІЯ

Тема 1. Вступ в клінічну психологію.

Історія розвитку клінічної психології. Поняття і предмет клінічної психології. Взаємозв'язок клінічної психології з іншими галузями наук. Основні джерела клінічної психології (історія виникнення та розвитку предмета). Сучасні тенденції клінічної психології

Тема 2. Методи та напрямки клінічної психології

Методи психологічного дослідження: спостереження, самоспостереження, цілеспрямована психологічна бесіда. Експериментально-психологічні методи, їх роль у психологічній діагностиці хворих. Характеристика основних напрямків клінічної психології: патопсихологія, нейропсихологія, психогігієна і психопрофілактика, психотерапія та психокорекція.

Тема 3. Загальна психопатологія.

Розлади відчуття, сприйняття та пам'яті. Розлади мислення, мови та інтелекту. Порушення емоцій, потягів, вольової сфери. Синдроми порушення свідомості. Основні психопатологічні синдроми. Внутрішня картина хвороби (ВКХ), поняття, закономірності формування та функціонування. Особливості внутрішньої картини хвороби при різних соматичних захворюваннях

Тема 4. Психологія соматичного хворого. Психосоматична медицина.

Психодіагностичні дослідження соматично хворих, принципи, підходи, основні методи. Проблема психологічних чинників ризику та антиризиків виникнення соматичних захворювань. Психосоматичні та соматопсихічні розлади, психологічні аспекти психосоматичних розладів. Проблема хронічного болю: поняття, психологічна діагностика та психокорекція. Психологія терапевтичного процесу. Взаємини «лікар –хворий», проблема терапевтичного середовища, терапевтичного альянсу та комплайенсу. Комунікативна компетентність лікар.

Тема 5. Внутрішня картина хвороби.

Концепцію внутрішньої картини хвороби (ВКБ). Аутопластична картина хвороби. Рівні внутрішньої картини хвороби. Основні складові частини внутрішньої картини хвороби та її формування. Психічне здоров'я людини та позитивні емоційні стани. Психічне здоров'я людини й депресивні стани.

Тема 6. Стрес і адаптація. Психологія втрати і смерті.

Поняття стрес та адаптація. Симптоми та ознаки розладів адаптації. Діагностика розладів адаптації. Лікування розладів адаптації. Синдром втрати. Тимчасова або постійна, реальна або уявна, фізична або психологічна втрата. Види втрати. Стадії горя. Основні стадії скорботи. Допомога на стадії шоку, гострого горя, на стадії відновлення.

Тема 7. Психологія лікувально-діагностичного процесу. Психологічні особливості професійної діяльності.

Психологія лікувально-діагностичного процесу. Психологічні основи спілкування в лікувальному процесі. Психологічні особливості етапів діагностичного процесу. Медична деонтологія. Інформування хворого про діагноз. Взаємодія та спілкування лікаря з хворими та їх родичами. Значення психологічної установки хворого. Психологічні особливості професійної діяльності клінічного психолога.

Тема 8. Медична етика та деонтологія. Фармакотерапія в клінічній психології.

Медична етика та деонтологія. Деонтологічні помилки при наданні першої долікарської допомоги. Генералізований тривожний розлад. Панічні розлади. Посттравматичний стресовий розлад. Соціальний тривожний розлад.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. А.М. Османова, Г.В. Хоруженко Клінічна психологія: навч. посіб. А. М. Османова, Г.В. Хоруженко. К.: Університет Україна, 2023. 183 с.
2. Бочелюк В.Й., Турубарова А.В. Психологія людини з обмеженими можливостями. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 264 с.
3. Вступ до клінічної психології: курс лекцій / Д. Боуен ; Асоц. психіатрів України. - Київ : Горобець, 2018. - 152 с.
4. Галецька І. Клініко-психологічне дослідження: навч. посібник / Інна Галецька. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. – 242 с.
5. Заїка Є.В., Лотоцька М.Ю. Методики дослідження емоцій в клінічній психології. Навчальний посібник. – Харків, 2000.
6. Ільїна Н.М. Клінічна психологія: навчальний посібник. Суми: Університетська книга, 2020. 163 с.

7. Кулеша-Любінець М.М. Клінічна психологія: методичні рекомендації. 2-ге вид., доп. і перероб. Івано-Франківськ: Електронне видання, 2022. 72 с.
8. Кузікова С.Б. Теорія і практика вікової психокорекції : Навчальний посібник. Суми : Університетська книга, 2020. 304 с.
9. Кузікова С.Б. Основи психокорекції : Навчальний посібник. Київ : Академія, 2021. 336 с.
10. Максимова Н. Ю. Основи дитячої патопсихології / Н. Ю. Максимова, К. Л. Мілютіна, В. М. Піскун. – К.: Главник, 2008. – 160 с.
11. Медична психологія: державний національний підручник / І.Д. Спіріна, І.С. Вітенко, О.К. Напрєєнко [та ін.]. – Дніпропетровськ: Ліра, 2012. – 442 с.
12. Медична психологія: підручник / за редакцією академіка С. Д. Максименка. Том І. 3-є вид. доробл. і доповн. Київ: «Видавництво Людмила», 2023. 512 с.
13. Османова А. М., Хорунженко Г. В.. Патопсихологія : навч.-метод. посібн. / Османова А. М., Хорунженко Г. В. — К.: Талком, 2022. — 188 с
14. Основи практичної психології \ В. Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелева та ін.: Підручник. К.: Либідь, 2016. – 536 с.
15. Основи психоаналізу: навчально-методичний посібник для студентів вищих медичних закладів освіти / В. Осипенко, Л. Любіна, М. Тимофієва. Чернівці: БДМУ, 2019. 225 с. ISBN 978-966-697-774-1
16. Посттравматичний стресовий розлад : адаптована клінічна настанова, заснована на доказах / Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України; Асоціація психіатрів України; Всеукраїнське громадське об'єднання родин загиблих та безвісти зниклих, учасників антитерористичної операції, ветеранів війни та активістів волонтерського руху «Крила 8 сотні». – 2016. – 164 с.
17. Прикладна психологія: навчальний посібник / В.М. Павленко, І.В. Кряж, О.Л. Луценко та ін.; за ред. В.М. Павленко. – Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2015. – 532 с.
18. Психокорекція: навч.-метод. посібник / Я. С. Андрушко. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 212 с
19. Савенкова І.І. Клінічна психологія: навчальний посібник. Херсон: ООО «Айлант», 2018. – 302 с.
20. Юнг К.Г. Архетипи і колективне несвідоме/ Переклад з німецької Катерина Костюк; наук.ред. укр.вид Олег Фешовець 2-ге опр.вид. Львів: Видавництво «Астролябія», 2018. 608 с.

Додаткова:

1. Комарек С. Тіло, душа та їхнє спасіння, або Нариси про здоров'я, нездоров'я і психосоматику / перекл. з чес. О. Крушинська. Львів: Вид-во «Апріорі», 2021. 232 с.
2. Брехуни на кушетці. Психотерапевтичні оповіді. І. Ялом ; пер. з англ. В. Кучменко. - Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2018. - 512 с

3. Медична психологія : в 2-х т. Т. 2 Спеціальна медична психологія / за ред. Г. Я. Пилягіної. Вінниця : Нова Книга, 2020.
4. Медична психологія : в 2-х т. Т. 1. Загальна медична психологія / [Г. Я. Пилягіна, О. О. Хаустова, О. С. Чабан та ін.] ; за ред. Г. Я. Пилягіної. Вінниця : Нова Книга, 2020. 288 с.
5. Міщиха Л. П., Кулеша-Любінець М. М. Психічне здоров'я як складова особистісного благополуччя. Психічне здоров'я як складова особистісного благополуччя. Сучасні тенденції спрямовані на збереження здоров'я людини. Збірник наукових праць. Харків, 2020. Вип. 1. С. 166-168.
6. Москалець В. П. Психічне вигорання - реальність чи вигадка? / В. П. Москалець, Т. Колтунович // Практична психологія та соціальна робота. – 2012. – №1. – С. 58-65.
7. Практична психосоматика: депресія. Навчальний посібник / За заг. ред. О. С. Чабана, О. О. Хаустової. 2-е видання, доповнене. К., 2021. 216 с.
8. Практична психосоматика: діагностичні шкали. Навчальний посібник / За заг. ред. О. С. Чабана, О. О. Хаустової. К.: ВНТУ, 2018. 108 с.
9. Практична психосоматика: тривога. Навчальний посібник / За заг. ред. О. С. Чабана, О. О. Хаустової. К.: Видавничий дім Медкнига, 2022. 144 с.
10. Протокол діагностики та терапії ПТСР (NICE). URL: https://ipz.org.ua/wp-content/uploads/2017/12/nice_2.pdf
11. Савенкова І. І. Клінічна психологія: [навчальний посібник]. Херсон: ООО «Айлант», 2018. 302 с. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/12558/1/Clinical%20psychology.pdf>
12. Сантандер Х., Рьокхольт Е. Г., Селнес А. Групи психологічної підтримки дорослих, які втратили близьких людей внаслідок різних обставин. Методичний посібник, 2017. 151 с.
13. Шкарлатюк К. І. Патопсихологія: навч. посіб. / Катерина Шкарлатюк. Луцьк: ВежаДрук, 2022. 155 с.

3.6. ДИФЕРЕНЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

Тема 1. Предмет, історія та методи диференційної психології

Диференційна психологія як наука. Предмет і завдання диференційної психології. Виникнення диференційної психології та основні етапи її розвитку. Міждисциплінарні зв'язки диференційної психології з іншими галузями психологічних знань, роль у практичній психології.

Методи диференційної психології.

Тема 2. Джерела індивідуальних відмінностей

Психогенетика індивідуальних відмінностей. Взаємодія середовища і спадковості. Психофізіологія індивідуальних відмінностей. Нейрофізіологія індивідуальних відмінностей.

Проблема функціональної спеціалізації півкуль і їх взаємодія. Біологічне дозрівання і психічний розвиток.

Тема 3. Витоки знань про індивідуальність

Поняття норми. Індивід. Особистість. Індивідуальність. Канали отримання інформації про індивідуальність. Типологія та класифікація. Прийоми та засоби наукової класифікації. Темперамент і його місце у структурі індивідуальних властивостей. Характер та інші властивості індивідуальності. Типологія характерів. Акцентуації характеру.

Тема 4. Індивідуальна специфіка психічних процесів і властивостей

Індивідуальні відмінності пам'яті. Індивідуальні особливості мислення та інтелекту. Поняття про здібності і їхню природу. Задатки як природні передумови здібностей. Види здібностей. Креативність та геніальність як особливі відмінності. Антиципація у структурі індивідуальних відмінностей.

Тема 5. Етнічні аспекти і диференційна психологія

Національний характер: поняття, фактори впливу, дослідження. Національні характери окремих народів світу. Національний характер українців.

Тема 6. Аспекти статево-рольової диференціації

Стать у структурі індивідуальності. Аспекти статевої ідентичності. Теорії розвитку статевої ідентичності. Аспекти статевої диференціації. Статеві відмінності в психічній діяльності і поведінці

Тема 7. Стельові особливості індивідуальності

Загальне уявлення про стиль. Поняття життєвого стилю в психології. Поняття когнітивного стилю в психології індивідуальності. Індивідуальний стиль діяльності. Стратегії і стилі спілкування. Стили лідерства та керівництва. Стили і помилки батьківського виховання.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основні нормативні акти:

1. Закон України «Про освіту» від 23.05.1991 № 1060-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Закон України «Про вищу освіту» від 17.01.2002 № 2984-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
3. Положення про Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, затверджене указом Президента України від 08.04.2011 № 410/2011 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/410/2011#Text>
4. Перелік спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 27.08.2010 N 787 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/507-97-%D0%BF#Text>
5. Етичний кодекс психолога URL: <http://surl.li/teju>

6. Положення про експертизу психологічного і соціологічного інструментарію, що застосовується в навчальних закладах МОНУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0330290-01#Text>

7. Лист Міністерства освіти і науки України від 27.07.2007р. № 1/9-488 "Про недопущення проведення тренінгів, обстежень та опитувань усіх учасників навчально-виховного процесу представниками сторонніх організацій без попередньої експертизи згідно з Положенням про експертизу психологічного і соціологічного інструментарію, що застосовується в навчальних закладах Міністерства освіти і науки України" URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvne-navchannya/2019/07/19-462-list-na-oblasti.pdf>

8. Про планування діяльності, ведення документації і звітності усіх ланок психологічної служби системи освіти України (лист від 27.08.2000 р. № 1/9- 352). URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-352290-00#Text>

9. Про освітній та кваліфікаційний рівень практичних психологів і соціальних педагогів навчальних закладів (лист від 08.12.2005 р. № 1/9-701). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18#Text>

10. Лист Мон України № 1/9-448 від 27.07.07 «Про проведення психологічних та соціологічних досліджень серед учасників навчально-виховного процесу».

Підручники:

1. Гендерна психологія: навч. посібник: рекомендовано МОН України. Київ: Академвидав, 2011. 249 с.

2. Диференційна психологія: підручник / За загальною редакцією академіка С.Д. Максименка. К.: Видавничий Дім «Слово», 2013. 496 с.

3. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: Навч. посібник. Київ 2000. С. 397-416.

4. Столяренко О. Б. Психологія особистості. Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 280 с.

5. Титаренко Т.М. Сучасна психологія особистості: Навч. посібник. 2-е вид. Київ: Каравела, 2013. 372 с.

6. Туриніна О. Л. Варлакова Є. О. Диференціальна психологія К.: ДП «Видавничий дім Персонал, 2012. 136 с.

Навчальні посібники, інші дидактичні та методичні матеріали:

1. Карапетрова О. В. Диференціальна психологія: навчально-методичний посібник. Бердянськ: БДПУ, 2014 216 с.

2. Мазяр О.В. Диференціальна психологія: модульний курс Навчальний посібник. Київ: Кондор, 2017. 284 с.

3. Мухоморіна Л. Хлопчики і дівчатка: диференційоване навчання. Дошкільне виховання. 2001. № 4. С. 15.

4. Палій А. А. Диференціальна психологія: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2010. 432 с.

5. Романовська Л.І., Подкоритова Л.О. Диференційна психологія: Навч. посіб. Львів: Новий Світ – 2000, 2020. 236 с.
6. Чепелева Н.В. Культура. Психологія особистості: Словник-довідник / За ред. П.П. Горностая, Т.М. Титаренко. Київ: Рута, 2001. 320 с.

Монографії та інші наукові видання:

1. Палій А.А. Диференціальна психологія: Курс лекцій. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2007. 169 с.
2. Чепелева Н.В. Культура. Психологія особистості: Словник-довідник / За ред. П.П. Горностая, Т.М. Титаренко. К.: Рута, 2001. 320 с.
3. Лавриненко Н. В. Гендерні стереотипи масової свідомості. Українське суспільство: моніторинг — 2000 р. Інформаційно-аналітичні матеріали / За ред. В. М. Ворони, А. О. Ручки. К.: І-нт соціології НАН України, 2000.
4. Володько В. М. Індивідуалізація процесу навчання як принцип неперервної педагогічної освіти. Система неперервної освіти: здобутки, пошуки, проблеми: Матеріали міжнар. наук.-практ. конференції у 6-ти книгах. Чернівці: Митець, 1996. Кн. 5. С. 85–87.
5. Кузьменко В. У. Розвиток індивідуальності дитини 3–7 років: Монографія. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. 354 с.

Інші джерела:

1. Miseng D. Стиль життя особистості: основні наукові підходи і концептуалізація поняття. Наукові студії із соціальної та політичної психології. 2020. Вип. 38 (41). С.
2. Бондар С.І. Когнітивний стиль як індивідуальна стратегія переробки інформації особистістю. Вісник Харківського Університету № 498 серія Психологія. Харків, 2000. ст.13-17.
3. Кімелл М. Гендероване суспільство. Київ: Сфера, 2003.
4. Лавриненко Н. В. Гендерні стереотипи масової свідомості // Українське суспільство: моніторинг — 2000 р. Інформаційно-аналітичні матеріали / За ред. В. М. Ворони, А. О. Ручки. Київ: І-нт соціології НАН України, 2000.
5. Пилявець Н.І., Потапчук Є.М. Сучасні підходи до визначення поняття «когнітивний стиль особистості». ГАБІТУС. Психологія особистості. <http://habitus.od.ua/journals/2021/26-2021/23.pdf>
6. Рибалка В. В. Теорії особистості у вітчизняній психології: навч. посібник, 2006. 530 с.
7. Роменець В. Психологія творчості: Навч. посібник. 2-ге вид., доп. К.: Либідь, 2001. 288 с.
8. Шмаргун В. М. Інтелект і процеси соціалізації Соціальна психологія. 2007. №2. С. 80-86.

Інтернет-ресурси:

1. Палій А.А. Диференціальна психологія: навч. посіб. 2-ге видан., випр. і доп. К.: 2010. 954 с. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/863.pdf>

2. Максименко С.Д. Загальна психологія URL: <http://studentbooks.com.ua/content/view/1264/1/>

3. Варій М.Й. Загальна психологія. Навчальний посібник / 2-ге видан., випр. і доп. К.: «Центр учбової літератури», 2007. 968 с. URL: http://psychologiya.org.ua/zagalyna_psychologiya.html

4. Юрченко В. І. Етнопсихологічні чинники формування образу Я особистості [Електронний ресурс] Рідна мова 13. С. 35-39. URL: http://www.interklasa.pl/portal/dokumenty/ridna_mowa_uk/index.php?page=pdf-rm-13.

3.7. ПРОФЕСІЙНІ СТАНДАРТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГА

Тема 1. Вступ до професійних стандартів діяльності психолога.

Професійні стандарти - сукупність норм, вимог і критеріїв, що регулюють діяльність психологів. Значення стандартів: забезпечення якості, етичності, захист прав клієнтів, підтримка професійної ідентичності. Історія розвитку: Від перших етичних кодексів до сучасних комплексних стандартів, адаптованих до нових викликів (технології, культурне різноманіття). Вплив на якість допомоги: Стандарти забезпечують високий рівень компетентності, відповідальності та етичності психологів. Актуальність у сучасному світі: Особливо важлива роль стандартів у контексті нових викликів, таких як війна, пандемії, розвиток технологій. Етичний кодекс: Основний документ, що визначає етичні норми для психологів.

Тема 2. Принципи професійної етики психолога. Нормативно-правова база та ведення документації в діяльності психолога

Принципи надання психологічної допомоги. Питання добровільності отримання допомоги. Основні поняття, принципи професійної етики психолога. Професійна таємниця та конфіденційність. Компетентність і відповідальність. Принцип етичної та юридичної правомочності. Благополуччя клієнта і професійна кооперація. Принцип морально-позитивного ефекту професійних дій психолога. Інформована (обізнана) згода клієнта в роботі психолога

Тема 3. Професійні ризики психологів

Цілісність особистості, професійні деформації і вигорання в роботі психолога. Етичні наслідки професійних деформацій і вигорань в роботі психолога і можливості їх профілактики та подолання. Особисті переконання психолога і їх вплив на професійну діяльність. Відмінності стратегій етичних позицій в роботі психологів різних віросповідань. Етичні норми спілкування з колегами і клієнтами різних політичних поглядів. Маніпулювання. Перенесення і контрперенос. Розмежування особистих і професійних відносин.

Тема 4. Етичні труднощі та помилки психологів-початківців. Професійні навички та компетенції психолога

Етичні труднощі психологів-початківців: Конфіденційність: ризики порушення приватності клієнтів через неправильне зберігання даних або неналежне обговорення випадків. Розмиття професійних кордонів: особисті стосунки з клієнтами, змішування професійних і особистих ролей. Некомпетентність: ризик застосування методів або технік без достатньої підготовки.

Типові помилки початківців: Імпульсивні рішення: недостатнє усвідомлення етичних наслідків дій. Неправильна самооцінка: завищення власних знань або компетенцій, що може призвести до етичних порушень.

Професійні навички та компетенції психолога: Комунікаційні навички: активне слухання, вміння ставити правильні питання, емпатія. Критичне мислення: аналіз і об'єктивна оцінка ситуацій для вибору оптимальних методів роботи. Самоаналіз: постійний розвиток і навчання для вдосконалення професійних навичок.

Тема 5. Моральні проблеми роботи психолога в особливих ситуаціях

Робота з людьми в екстремальних ситуаціях і станах, її моральні ризики і проблеми. Етичні аспекти геронтопсихології. Робота з тяжкохворими і вмираючими - етичні аспекти. Значення колегіальності і безконфліктності в роботі психолога в умовах особливих ситуацій.

Тема 6. Етичні виклики в психологічному онлайн-консультуванні

Особливості онлайн-консультування. Основні етичні виклики: Конфіденційність: Питання захисту даних і забезпечення приватності клієнта є критично важливими, оскільки онлайн-консультування часто залежить від цифрових платформ, які можуть бути вразливими до зломів або витоків даних. Анонімність клієнта: Важливо переконатися, що психолог знає особу клієнта, особливо у випадках, коли може бути необхідним втручання (наприклад, за ризику самогубства). Безпека передачі даних: Використання захищених каналів зв'язку, таких як зашифровані відео-дзвінки або месенджери, щоб уникнути перехоплення інформації. Довіра і зв'язок: Віртуальний простір ускладнює створення довірливих стосунків, що може вплинути на ефективність терапії. Юрисдикція: Питання ліцензування та правових вимог може стати проблемою, якщо клієнт і психолог знаходяться в різних країнах або регіонах.

Рекомендації та стандарти: Використання спеціалізованих платформ для онлайн-консультування. Дотримання принципів етики та місцевого законодавства щодо захисту даних. Регулярна супервізія та навчання, щоб відповідати сучасним вимогам онлайн-консультування.

Тема 7. Управління конфліктами та стресом у професійній діяльності психолога

Конфлікти в професійній практиці: У роботі психолога можуть виникати конфлікти з клієнтами, колегами чи адміністрацією. Важливо вміти ідентифікувати тип конфлікту та його причини. Методи управління

конфліктами: Ефективними є техніки переговорів, активного слухання та медіації. Слід прагнути знайти компроміс або взаєморозуміння, дотримуючись етичних норм. Стрес у професії психолога: Постійна робота з емоційно навантаженими ситуаціями може призводити до професійного вигорання. Розуміння джерел стресу допоможе краще управляти ними. Стратегії управління стресом: Техніки релаксації, підтримка здорового балансу між роботою та особистим життям, а також звернення за супервізією або допомогою допоможуть зменшити стрес і зберегти ефективність у професії.

Тема 8. Професійний розвиток та супервізія, інтервізія.

Поняття професійного розвитку психолога. Безперервна освіта: необхідність постійного вдосконалення знань і навичок для підтримання професійної компетентності. Форми розвитку: курси підвищення кваліфікації, участь у конференціях, семінарах, тренінгах. Значення професійного розвитку: підтримання актуальності знань, розширення спектра методів роботи та збільшення професійної ефективності.

Супервізія в професійній діяльності. Визначення супервізії: процес професійної підтримки психолога з боку досвідченого наставника. Мета супервізії: аналіз роботи, корекція професійних підходів, підвищення компетентності. Форми супервізії: індивідуальна (один-на-один з супервізором) та групова супервізія (супервізор працює з групою психологів). Користь супервізії: забезпечує об'єктивний зворотний зв'язок, допомагає уникати професійних помилок і вигорання.

Інтервізія як колегіальний формат професійної підтримки. Визначення інтервізії: обговорення робочих кейсів між колегами-психологами одного професійного рівня без залучення супервізора. Форми інтервізії: регулярні зустрічі колег для обговорення складних випадків, спільного пошуку рішень. Переваги інтервізії: сприяє обміну досвідом, покращує взаємопідтримку в професійному середовищі, допомагає розширювати спектр підходів до вирішення проблем.

Профілактика професійного вигорання через супервізію та інтервізію. Роль супервізії та інтервізії у профілактиці вигорання: дає змогу розділяти емоційне навантаження, отримувати підтримку, усвідомлювати професійні межі. Методи профілактики вигорання: участь у супервізії та інтервізії, дотримання балансу між роботою та особистим життям, розвиток стресостійкості.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основні нормативні акти:

1. Етичний кодекс психолога. URL: <https://druzhba.osv.org.ua/etichnij-koдекс-psihologa-11-28-42-27-03-2019/>
2. Конвенція про права дитини 20 листопада 1989 року. редакція зі змінами, схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

Підручники:

1. Католик Г.В. Психологія формування професійної концепції практичного психолога: дис. д-ра психол. наук. Київ, 2017. 353 с.
2. Колтунович Т.А. Етичний кодекс психолога: Навчальний посібник. – Чернівці: ЧНУ, 2019. – 232с.
3. Городнова Н.М. Кабінет психолога в системі освіти. – Київ: Шкільний світ, 2020. – 128 с.
4. Гриценко Л.І. З досвіду роботи регіональних психологічних служб із формування здорового способу життя в учнівській молоді: Методичний посібник / О.М.Сироватко, Н.М.Городнова та ін.; За наук. ред. І.І.Цушка. – К.: Ніка-Центр, 2018. – 384 с.
5. З досвіду роботи психолого-медико-педагогічних консультацій України. Посібник. / Упорядники: А.Г. Обухівська, Т.Д. Ілляшенко. / Кам'янець-Подільський; ПП Мошак М.І., 2021. – 208 с.
6. Збірник нормативно-правових документів психологічної служби та ПМПК системи освіти України./ Упоряд. В.Г.Панок, І.І.Цушко, А.Г. Обухівська – К.: Шк. світ. 2018. – 256 с.
7. Науково-методичні засади діяльності психологічної служби: Навчально-методичний посібник; В 2 т. / За ред.. В.Г.Панка, І.І.Цушка. – К.: Ніка-Центр, 2021. – Т.1. – 328 с.; Т.2. – 284 с.
8. Тофтул М.Г. Етика: Підручник / М.Г. Тофтул. Житомир: Видавництво ЖДУ ім.І.Франка, 2011. 448 с.
9. Основи практичної психології /В.Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелева та ін.: Підручник. К.: Ли-бідь. Третє стереотипне видання – 2016. – 536 с.
10. Психологічна служба : Підруч. / [В.Г.Панок (наук. ред.), А.Г.Обухівська, П86 В.Д.Острова та ін.]. – Київ : Ніка-Центр, 2019. – 362 с.

Навчальні посібники, інші дидактичні та методичні матеріали:

1. Андрушко Я.С. Психокорекція: навч.-метод. посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2017. 211 с.
2. Терлецька Л. Г. Основи психодіагностики: Навч. посіб. / Л.Г. Терлецька – К. : Главник, 2021. – 144 с.
3. Титаренко Т. М. Кризове психологічне консультування / Т.М. Титаренко. – К. : Главник, 2021. – 196 с.
4. Галасюк С.С., Нездоймінов С.Г. Професійна етика психолога : навч.-практ. посіб. Київ: ФОП Гуляєва В.М., 2019. 204 с.

5. Горбунова В.В. Контракт у практичній психології // *Практична психологія соціальна робота*. № 2. 2005. С. 1-5 URL: <http://eprints.zu.edu.ua/4025/1/8.pdf>

6. Власова О.І., Никоненко Ю.В. Соціальна психологія організацій та управління: Підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 398 с.

7. Іванова О.В. Психологія: Професійні стандарти діяльності психологів: навч. посібник. - Київ : Центр учбов. літ., 2018. - 184 с

8. Казібекова В. Ф. Психологічні особливості комунікативної компетентності майбутніх фахівців. Інсайт: науковий журнал. 2019. Вип. 2. С. 64-71.

9. Пузь І. В., Шевченко О. М. Значення комунікативної компетентності у професійному становленні майбутніх психологів. *Psychological journal*. 2018. № 4 (14). С. 149-162.

10. Малахов В.А. Етика спілкування: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Либідь, 2006. – 386 с.

11. Малахов В.А. Етика: Курс лекцій: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2018. – 384с.

12. Мовчан В.С. Етика: Навчальний посібник. 3-тє вид., випр. і доп. – Київ: Знання, 2007. – 412 с.

13. Панок В. Г. Психологічна служба: Навчально – методичний посібник для студентів і викладачів. Кам'янець-Подільський: ТОВ Друкарня Рута, 2012. 488 с.

14. Періг І.М. Професійні стандарти діяльності психологів “Психологія”. Навчально-методичний посібник для студентів спеціальності “Психологія”, “Практична психологія”. Тернопіль: ТНТУ імені Івана Пулюя, 2017. 63 с

15. Приходько Ю.О. Практична психологія: Введення у професію: навч. Посібник. Ю.О. Приходько. - 2-ге вид. Київ.: Каравела, 2010. 233 с.

16. Психологічна деонтологія: етичні кодекси. Хрестоматія. Укладач В.О. Климчук. Дніпро, 2003. 64 с.

17. Психологічна служба в системі освіти: Курс лекцій. Укладач: І.С. Загурська. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2015. 166 с

18. Яблонська Т. М., Булатевич Н. М. Етичні виміри діяльності психолога в практиці психологічного консультування. *PSYCHOLOGICAL JOURNAL*. 2018. №5 (15). С. 237-251.

Монографії та інші наукові видання:

1. Гарець Н.О., Варакута М.Л. Аналіз динамічних характеристик психологічного ресурсу особистості ст.210. Традиційні та інноваційні підходи до наукових досліджень: *матеріали IV Міжнародної наукової конференції, м. Житомир, 10 лютого, 2023 р.* / Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: Європейська наукова платформа, 2023. 260 с

2. Горбунова, В. В. (2005) Етичні та правові аспекти психологічних досліджень. *Практична психологія соціальна робота* (3). pp. 18-23. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/4027/>

3. Корсунська В.В., Варакута М.Л., Вихід із зони комфорту – шлях до змін особистісного розвитку, Міжнародна науково-практична конференція "Психологічний супровід до, під час та після війни: дослідження та ділення досвідом", присвячена Всесвітньому дню психічного здоров'я та Дню захисників та захисниць України, м. Львів, 14-15 жовтня 2022 р. на базі Українського Католицького Університету.

4. Лисенко Я. В. Професійна етика в діяльності психолога Організаційно-управлінське та економіко-правове забезпечення діяльності Єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДСЦЗ): Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції курсантів і студентів. Черкаси: ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2019. – 192 с. URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5884/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%BA%D0%B0%D1%81%D0%B8.pdf#page=120>

5. Пріснякова Л.М., Тарасевич І.Ю., Варакута М.Л. «Емоційне вигорання як індикатор соціального стану суспільства», *Засідання круглого столу «Емоційне вигорання – шляхи подолання»* 09 червня 2022 року.

Інтернет-ресурси:

1. Бібліотека Міжнародного гуманітарного університету: офіційний сайт. URL: https://mgu.edu.ua/science_library

2. Бібліотека Університету Ушинського: офіційний сайт. URL: <https://library.pdpu.edu.ua>

3. Міністерство освіти і науки України: офіційний сайт. URL: <http://www.mon.gov.ua>

4. Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського: офіційний сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>

6. Сайт МОН <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-diyalnosti-psiologichnoyi-sluzhbi-u-sistemi-osviti-v-20222023-navchalnomu-roci>

8. ПВНЗ Дніпровський гуманітарний університет. Положення про організацію освітнього процесу. URL: https://dgu.edu.ua/files/images/documents/nmv/poloj_opp_2023%2B.pdf

4. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ ПІДСУМКОВОЇ АТЕСТАЦІЇ

4.1. ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

1. Загальна характеристика психології як науки.
2. Становлення психології як науки.
3. Методологічні основи вивчення психіки. Принцип детермінізму у психології.
4. Принцип системності в загальній психології.
5. Принцип єдності свідомості й діяльності.
6. Принцип розвитку.
7. Принцип випереджального психічного відображення дійсності.
8. Загальна характеристика методів психології.
9. Загальні вимоги до організації та проведення психологічного дослідження.
10. Спостереження як метод психології. Побутове і наукове спостереження: порівняльний аналіз.
11. Тестування як метод вивчення психіки.
12. Опитування як метод психології
13. Місце психології в системі наук. Психологія і історія.
14. Психологія і філософія.
15. Психологія і соціологія.
16. Психологія і педагогіка
17. Основні напрями розвитку психології та їх характеристика.
18. Теоретичні підходи до проблеми виникнення психіки: антропоморфізм, панпсихізм, нейропсихізм.
19. Психіка як об'єкт загальної психології. Функції психіки.
20. Розвиток психіки у філогенезі. Рівень розвитку психіки і форми поведінки тварин.
21. Інтелектуальна поведінка вищих тварин.
22. Виникнення і розвиток свідомості.
23. Будова нервової системи та структура мозку людини. Функції мозку (А.Лурія)
24. Порівняльний аналіз психіки тварин і свідомості людини.
25. Свідоме, підсвідоме і несвідоме.
26. Класифікація неусвідомлених психічних процесів.
27. Самосвідомість особистості та її розвиток.
28. Поняття про "Я-концепцію". Вплив "Я-концепції" на можливість самореалізації особистості.
29. Самооцінка і рівень домагань як характеристики самосвідомості.
30. Співвідношення понять "індивід", "особистість", "індивідуальність", «суб'єкт діяльності», «людина».
31. Поняття про особистість у психології. Структура особистості.

32. Біологічне і соціальне в структурі особистості.
33. Основні теорії особистості у світовій психології. Особистість у психоаналізі З.Фрейда
34. Аналітична психологія К.Г.Юнга.
35. Індивідуальна психологія А.Адлера.
36. Біхевіоризм.
37. Гештальтпсихологія
38. Гуманістична психологія К.Роджерса
39. Когнітивна теорія особистості Келлі.
40. Трансперсональна теорія С.Грофа.
41. Рушійні сили формування і розвитку особистості.
42. Спрямованість як головний компонент особистості.
43. Мотив і мотивація. Мотиваційна сфера.
44. Ціннісні орієнтації особистості.
45. Типи темпераменту та їх характеристики.
46. Теорії темпераменту: гуморальна теорія.
47. Конституційна теорія темпераменту.
48. Фізіологічна. теорія темпераменту
49. Теорія Русалова.
50. Темперамент і характер людини.
51. Характер: сутність і структура.
52. Типології характеру (Е. Кречмер, У.Шелдон, Е.Фромм).
53. Акцентуації характеру за А.ЄЛічко, К.Леонгардом, С.І.Подмазіним.
54. Умови становлення і розвитку характеру.
55. Здібності та їх вплив на успішність діяльності.
56. Загальні та спеціальні здібності, їх характеристика.
57. Умови розвитку здібностей.
58. Поняття про відчуття як початкову ланку пізнавального процесу.
59. Класифікація відчуттів за характером відображення та місцем розташуванням; за модальністю.
60. Властивості відчуттів.
61. Пороги відчуттів. Закони Бугера – Вебера, Вебера – Фехнера.
62. Поняття про сприймання і характеристика основних його особливостей.
63. Апперцепція.
64. Явища адаптації. сенсibiliзації, синестезії
65. Ілюзії та порушення сприйняття.
66. Сенсорна депривація.
67. Сприйняття як дія; сприйняття простору; сприйняття часу і руху.
68. Увага та її властивості.
69. Теорії уваги.
70. Можливості управління увагою.
71. Пам'ять як психічний процес.

72. Види пам'яті за часом запам'ятовування, за модальністю, за усвідомленістю.

73. Засоби підвищення продуктивності пам'яті. Крива запам'ятовування Еббінгауза

74. Розлад пам'яті.

75. Мислення як пізнавальний процес.

76. Операції мислення.

77. Види мислення.

78. Розлад мислення.

79. Засоби активізації мислення.

80. Поняття інтелект. Структура інтелекту.

81. Мислення і мовлення.

82. Уява як специфічний пізнавальний процес.

83. Уява і творчість.

84. Емоції як психічний процес.

85. Загальна характеристика психічних станів.

86. Теорія емоцій Джемса — Ланге.

87. Тривимірна теорія емоцій В.Вундта.

88. Інформаційна концепція емоцій П.Сімонова.

89. Біологічна теорія емоцій П. Анохіна

90. Стрес і шляхи його подолання.

91. Засоби управління емоціями.

92. Розвиток та порушення емоційної сфери дитини.

93. Воля як регуляція психічної активності людини.

94. Структура вольового акту.

95. Вольові якості та їх розвиток.

96. Діяльність як умова розвитку особистості. Структура діяльності

97. Основні види діяльності та їх характеристика. .

98. Формування навичок і вмінь у діяльності.

4.2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

1. Асоціативний експеримент.

2. Взаємодія експерименту з іншими емпіричними методами .

3. Види експериментальних планів.

4. Види експериментального дослідження: їх переваги та недоліки.

5. Види психологічних досліджень: теоретичне, практичне, прикладне.

6. Внутрішня валідність експерименту.

7. Генеральна сукупність та вибірка.

8. Гіпотеза. Види гіпотез.

9. Доекспериментальні плани.

10. Досліджувані та їх вплив на результати експерименту. Типи досліджуваних.

11. Експеримент в дослідженні груп.
12. Експеримент в педагогічній практиці та системі освіти.
13. Експеримент для досліджень особистості в екстремальній діяльності.
14. Експеримент та контент-аналіз.
15. Експеримент та спостереження.
16. Експеримент у виявленні відхилень в розвитку особистості.
17. Експерименти з індивідом та групою: специфіка організації.
18. Етичні принципи проведення експериментального дослідження.
19. Збір даних. Види даних.
20. Змінні в дослідженні: залежна та незалежна змінні.
21. Зовнішні змінні та їх вплив на результати дослідження.
22. Зовнішня валідність експерименту.
23. Інтерпретація результатів експериментального дослідження.
24. Істинні експериментальні плани.
25. Історія становлення експериментальної психології: основні етапи.
26. Квазіекспериментальні плани та їх види.
27. Констатуючий експеримент.
28. Контроль змінних та взаємодія між ними.
29. Кореляційні експериментальні дослідження.
30. Логнітюдний і «зрізовий» спосіб організації експерименту.
31. Методологія наукового дослідження.
32. Місце експерименту в класифікації методів психологічного дослідження.
33. Надійність експерименту. Способи її підвищення.
34. Основна мета дослідження: підтвердження чи спростування.
35. Основні вимоги до наукового представлення результатів дослідження.
36. Основні етапи психологічного дослідження.
37. Особистість експериментатора та його вплив на результати.
38. Особливості експерименту з одним суб'єктом.
39. Особливості проведення лабораторного та природного експерименту.
40. Особливості формування гіпотез.
41. Плани ex-post-facto.
42. Плани побудови багаторівневих та факторних експериментів.
43. Поняття про об'єкт і предмет експериментального дослідження.
44. Порівняльний експеримент.
45. Постановка мети експериментального дослідження.
46. Постановка наукової проблеми.
47. Правила формування вибірок.
48. Предмет і завдання експериментальної психології.
49. Представлення результатів експерименту: вербальне, графічне, символічне.
50. Прийоми нейтралізації негативного впливу експериментатора на результат дослідження.
51. Проблема валідності психологічного експерименту.

52. Проблема інтерпретації даних.
53. Психологічне вимірювання в експерименті.
54. Психосемантичний експеримент.
55. Репрезентативність вибірки: умови її дотримання.
56. Соціальні ефекти, які впливають на результати експерименту.
57. Соціально-психологічний експеримент.
58. Специфіка експериментального дослідження в різних галузях психології.
59. Способи вирахування основних статистичних показників.
60. Стратегії експериментального дослідження.
61. Схеми порівняння в експерименті
62. Факторний експеримент.
63. Факторні плани.
64. Формуючий експеримент.
65. Шкали інтервалів і відношень в експериментальному дослідженні.
66. Шкали найменувань і порядку в експерименті.

4.3. ПСИХОФІЗІОЛОГІЯ

1. Методи дослідження в психофізіології.
2. Сенсорна система зору.
3. Сенсорні системи нюху і смаку.
4. Слухова і вестибулярна сенсорні системи.
5. Пропріорецепція і рухова діяльність.
6. Психофізіологічні механізми пам'яті.
7. Психофізіологія мовлення. Вікові особливості.
8. Емоції у сучасному світі.
9. Теорії свідомості.
10. Змінені стани свідомості.
11. Установки і неусвідомлювані мотиви.
12. Теорії сну.
13. Сновидіння.
14. Будова опорно-рухового апарата.
15. Опанування рухової діяльності.
16. Історія розвитку системного підходу в психофізіології.
17. Види і структура діяльності людини.
18. Негативні стани людини.
19. Психофізіологія адаптації.
20. Принципи та зміст алгоритму психофізіологічного забезпечення діяльності.
21. Форми навчіння і їх характеристика.
22. Фізіологічні основи темпераменту. Типи темпераментів.
23. Психофізіологія залежностей.

4.4. ПСИХОДІАГНОСТИКА

1. Психодіагностика як теоретична дисципліна; її зв'язок з іншими галузями психології.
2. Історія психодіагностики. Донауковий етап застосування психологічних тестів.
3. Проблеми психодіагностики
4. Перші тести індивідуальних розходжень.
5. Розвиток проєктивних методів тестування.
6. Два етапи розвитку вітчизняної психодіагностики (20-30 рр, сучасний етап.).
7. Класифікація психодіагностичних процедур.
8. Соціальні й етичні аспекти тестування.
9. Кваліфікація і професійна відповідальність психолога.
10. Етичні принципи психодіагностики. Принцип обізнаної згоди, конфіденційності, інтерпретація і використання даних.
11. Надійність тесту. Її види і способи їхнього визначення.
12. Валідність тесту. Її види. Валідизація.
13. Репрезентативність, її види.
14. Стандартизація
15. Етапи створення тестів
16. Вимоги до діагностичних методик
17. Номотетичний та ідеографічний підходи до діагностики особистості і їхні особливості.
18. Підходи до поняття «властивість особистості».
19. Класифікація особистісних опитувальників
20. Типологічний та диспозиційний підходи до визначення особистісних особливостей. Особистісні опитувальники.
21. Поняття проєкції. Проєкція як психологічний феномен.
22. Проєктивний метод у психології. Його особливості. Класифікація проєктивних методик.
23. Проблеми діагностики свідомості.
24. Самосвідомість як об'єкт психодіагностики. Проблеми вивчення самосвідомості. Рівнева концепція самосвідомості (Э.Эриксон)
25. Історія поняття «інтелект» у психодіагностиці. Перші тести інтелекту.
26. Поняття IQ. Сучасні методи діагностики інтелекту.
27. Теорії інтелекту. Двухфакторні та багатофакторні теорії інтелекту.
28. Тести досягнень. Їхні основні функції. Тести до конкретних навчальних дисциплін та їх конструювання.
29. Темперамент як динамічна система. Темперамент і особистість.
30. Методи психодіагностики темпераменту.
31. Мотивація як об'єкт психодіагностики. Індикатори мотивації.
32. Класифікація видів психологічного дослідження мотивів
33. Рівень домагань. Діагностика рівня домагань.

34. Емоція як предмет психодіагностики. Теорії емоцій як основа психодіагностичних методик.
  35. Агресивність. Методи діагностики
  36. Тривожність. Методи діагностики.
  37. Міжособистісні відносини як об'єкт психодіагностики.
  38. Методи психодіагностики міжособистісних відносин. Соціометрія, методика виявлення мотиваційного ядра вибору в групі, методика Т.Лірі.
  39. Проективні методи психодіагностики міжособистісних відносин.
  40. Активні методи психодіагностики міжособистісних відносин. Спостереження за ігровим імітуванням визначеної ситуації.
  41. Діагностика здібностей як об'єкт психодіагностики. Проблема діагностики здібностей у роботах вітчизняних і закордонних учених.
  42. Загальні і спеціальні здібності. Сучасні психодіагностичні методи дослідження загальних і спеціальних здібностей.
  43. Психодіагностичні ситуації та їх особливості
  44. Вимоги до користувачів тестів
  45. Психологічний діагноз
  46. Профпідбір. Профорієнтація.
  47. Професіограма та її складові
  48. Профвідбір: загальна схема та можливі помилки.
  49. Психологія особистості керівника.
  50. Професійно значущі якості керівника та методи їх діагностики.
  51. Підходи до визначення місця діагностики у консультативній практиці.
- Психодіагностичні моделі.
52. Функції діагностики в консультативній практиці
  53. Умови та правила психодіагностики у консультуванні
  54. Нетестова діагностика в консультуванні
  55. Психологічна діагностика на різних етапах консультативної сесії.

4.5. КЛІНІЧНА ПСИХОЛОГІЯ

1. Галузі психології.
2. Предмет, задачі та методи клінічної психології.
3. Розділи клінічної психології: загальна й частина медична психологія, патопсихологія, нейропсихологія, психологічна експертиза, психогігієна, психопрофілактика та санітарно-просвітницька робота, психологічна корекція, психологічне консультування та психотерапія.
4. Основні методи клінічної психології: клінічне інтерв'ю, бесіда з пацієнтом, спостереження, вивчення продуктів психічної діяльності, психологічний експеримент, тестування.
5. Основні напрямки сучасної психології: біхевіоризм, гештальтпсихологія, психоаналіз, гуманістична психологія, когнітивна психологія.
6. Відчуття (гнозис) – пізнання.

7. Розлади відчуттів. Ілюзії. Гілюцинації.
8. Психосенсорні розлади.
9. Деперсоналізаційні розлади.
10. Кількісні розлади пам'яті.
11. Класифікація амнезій.
12. Якісні розлади пам'яті.
13. Синдроми розладів пам'яті.
14. Види порушень мислення.
15. Якісні порушення мислення.
16. Ознаки марення. Кристалізація марення. Види марення.
17. Патологія емоційно-вольової сфери.
18. Патологічне ослаблення емоцій.
19. Порушення рухливості емоцій.
20. Порушення адекватності емоцій.
21. Патологія потягів.
22. Зміни статевого потягу.
23. Імпульсивні потяги.
24. Види психомоторного збудження.
25. Загальмованість рухливої сфери (ступор).
26. Загальні ознаки розладів свідомості.
27. Класифікація розладів свідомості.
28. Онейроїдне (сновидне) потьмарення свідомості (істиний онейроїд).
29. Деліріозне потьмарення свідомості (делірій).
30. Аментивне потьмарення свідомості (аменція).
31. Сутінкові розлади.
32. Синдром оглушення.
33. Поняття про психосоматичну медицину.
34. Історія психосоматичного вчення.
35. Психосоматичні й соматопсихічні співвідношення.
36. Типи психосоматичних розладів.
37. Психічні розлади, зумовлені соматичним захворюванням (соматопсихічні).
38. Особистість як основа психосоматичної патології.
39. Зміни особистості, які відбуваються у хворого.
40. Фактори, що впливають на внутрішню картину хвороби (стать, вікові особливості, професійний статус, особливості темпераменту, виховання, особистості хворого).
41. Світоглядні установки щодо походження захворювань. Вплив на внутрішню картину хвороби соціального оточення хворого, умов діагностики та лікування.
42. Етапи формування внутрішньої картини хвороби (по А.В. Квасенко і Ю.Г. Зубареву).
43. Рівні ВКБ з точки зору їх важливості в діагностиці, лікуванні, догляді, спілкуванні з хворими.

44. Типи ставлення до хвороби: гармонійний, ергопатичний, анозогнозичний, тривожний, іпохондричний, неврастенічний, меланхолійний, апатичний, сенситивний, егоцентричний, паранойяльний, дисфоричний (по А.Е. Личко).
45. Класифікація типів відношення до хвороби.
46. Психологічні (поведінкові) реакції хворих на захворювання: агравація, симуляція, дисимуляція, анозогнозія.
47. Поняття фрустрації й конфлікту.
48. Фактори, що є стресорними для людини. Стрес і адаптація (види стресу, стадії стресу).
49. Аспекти розгляду адаптації: статичний і динамічний.
50. Види стресу. Види перешкод.
51. Фактори, що призводять особистість до психічної травматизації в умовах стресової дії.
52. Механізми подолання стресу – копінг-механізми.
53. Психологічний захист особистості. Основні механізми психологічного захисту (витіснення, заперечення, проєкція, інтелектуалізація, заміщення, регресія, компенсація, реактивні освіти) (по А. Фрейд), їх адаптивне й дезадаптивне значення, роль у формуванні психічної й соматичної патології.
54. Психологічні особливості хворих з невиліковними захворюваннями.
55. Психологія втрати та смерті. Реакція горя. Стадії горя. Тактика поведінки з пацієнтами в стані горя.
56. Самотність (сенсорна й соціальна депривація). Ознаки самотності.
57. Правила поведінки з вмираючим хворим. Хворий і ліки: психологічні основи фармакотерапії.
58. Проблема комплаєнсу в сучасній медицині.
59. Формування психологічної залежності від ліків. Ефект плацебо. «Токсичне» плацебо.
60. Хвороба як самостійна психотравма.
61. Психологічний вплив госпіталізації. Психологічний вплив виписки. Синдром госпіталізму. Психологічний вплив виписки. Синдром Мюнхаузена.
62. Проблема професійної деформації особистості (на прикладі медичного працівника).
63. Синдром емоційного вигорання (за Х. Дж. Фрейденберг) на прикладі медичного працівника.
64. Соціально-середовищні й особистісні привертаючі фактори, симптоми, заходи профілактики.
65. Ятрогенії, сорогенії, егротогенії, госпіталізм і їх попередження.
66. Психогігієна та психопрофілактика.
67. Лікарська таємниця: зміст поняття, етичні та правові аспекти. Етичні проблеми інформування хворого про діагноз.
68. Доктрина інформованої згоди.
69. Спілкування: невербальне (розмовна дистанція, поза, жести, погляд, міміка, дотик) та вербальне.

70. Особливості застосування фітотерапевтичних засобів, що володіють психотропною активністю.

71. Рекомендовані нейролептики. Антидепресанти. Транквілізатори (анксиолітики). Рекомендовані транквілізатори. Метаболічні церебропротектори (ноотропи).

4.6. ДИФЕРЕНЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

1. Предмет та основні завдання диференційної психології.
  2. Історія виникнення диференційної психології.
  3. Внесок Ф.Гальтона та В.Штерна в розвиток диференційної психології.
  4. Галузі наукового знання, які були підґрунтям для диференційної психології.
  5. Задачі та методи диференційної психології.
  6. Загальні принципи диференційно-психологічного аналізу.
  7. Принципи формального підходу в диференційній психології.
  8. Інтра- та інтеріндивідуальні відмінності як фактори диференціації особистостей.
  9. Ендо- та екзофактори в детермінації відмінностей.
  10. Еволюція психіки людини. Поняття про генотип та фенотип.
  11. Ієрархічна модель індивідуальності людини.
  12. Поняття про індивіда, особистість, індивідуальність.
  13. Підходи до визначення індивідуальності.
  14. Погляди Гіппократа на природу темпераменту.
  15. Погляди Галена на природу темпераменту.
  16. А.Галлер та Г.Врісберг про природу темпераменту.
  17. І.Генле та А.Фул'є про темперамент.
  18. Гуморальні теорії темпераменту.
  19. Типологія К.Сіго. Значення типології К.Сіго для розвитку конституційної теорії темпераменту.
  20. Конституційна теорія темпераменту Є.Кречмера.
  21. Конституційна теорія темпераменту У.Шелдона.
  22. Факторні теорії темпераменту.
  23. Теорія темпераменту Г.Хейманса і Е.Вірсми.
  24. С.Берт та його спроба утворення факторної теорії темпераменту.
- Причини обмеженості використання.
25. Факторна теорія темпераменту Дж.П.Гілфорда.
  26. Факторна теорія темпераменту Л.Терстоуна.
  27. Я.Стреляу теорія темпераменту.
  28. Типологія К.-Г.Юнга.
  29. Опитувальник Майєрс-Бріггс та теорія темпераменту Дж.Кейрсі. Їхній зв'язок з типологією К.-Г.Юнга.
  30. Уявлення про природу темпераменту І.П. Павлова.

31. Погляди на природу темпераментних відмінностей Б.М.Теплова та В.Д.Небиліцина.
32. Проблема співвідношення темпераменту і характеру. Підходи.
33. Погляди на природу здібностей.
34. Погляди Ф.Гальтона на природу здібностей.
35. Сучасні підходи до вивчення здібностей.
36. Порівняння особистісно-діяльнісного та функціонально-генетичного підходів до визначення здібностей.
37. Задатки та здібності.
38. Загальні та спеціальні здібності.
39. Функціональна асиметрія і спеціальні задатки.
40. Когнітивні стилі.
41. Копінг-стратегії.
42. Класифікація стратегій поведінки у ситуації конфлікту К. Томаса.
43. Національний характер: поняття, фактори впливу, дослідження.
44. Національні характери окремих народів світу. Національний характер українців.
45. Аспекти статево-рольової диференціації
46. Стать у структурі індивідуальності. Аспекти статевої ідентичності.
47. Теорії розвитку статевої ідентичності.
48. Аспекти статевої диференціації.
49. Статеві відмінності в психічній діяльності і поведінці.
50. Стильові особливості індивідуальності.
51. Загальне уявлення про стиль. Поняття життєвого стилю в психології.
52. Поняття когнітивного стилю у психології індивідуальності.
53. Індивідуальний стиль діяльності.
54. Стратегії і стилі спілкування.
55. Стилї педагогічного спілкування.
56. Стилї лідерства або керування.
57. Стилї і помилки батьківського виховання.

4.7. ПРОФЕСІЙНІ СТАНДАРТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГА

1. Що таке професійні стандарти в діяльності психолога, і які основні функції вони виконують?
2. Яке значення професійних стандартів для забезпечення якості психологічної допомоги?
3. Як професійні стандарти захищають права клієнтів та підтримують етичність роботи психолога?
4. Опишіть роль професійних стандартів у підтримці професійної ідентичності психолога.
5. Які основні етапи розвитку професійних стандартів психолога від перших етичних кодексів до сучасності?

6. Які основні принципи професійної етики психолога?
7. Що таке професійна таємниця і чому вона важлива в діяльності психолога?
8. Як психолог забезпечує конфіденційність інформації про клієнта?
9. Що таке інформована згода клієнта і як вона повинна бути отримана?
10. Як психолог може забезпечити морально-позитивний ефект від своїх професійних дій?
11. Які етичні принципи слід враховувати при роботі з уразливими групами клієнтів?
12. Які вимоги до ліцензування та сертифікації психологів?
13. Які є типи документації, що ведеться психологом, і для чого вони потрібні?
14. Що таке інформована згода клієнта і чому вона важлива в терапевтичному процесі?
15. Що таке професійна деформація психолога, і як вона впливає на його діяльність?
16. Які основні ознаки професійного вигорання у психолога?
17. Як професійне вигорання може впливати на цілісність особистості психолога?
18. Які етичні наслідки можуть виникнути в результаті професійних деформацій?
19. Які стратегії можуть бути застосовані для профілактики і подолання професійного вигорання?
20. Як особисті переконання психолога можуть впливати на його професійну діяльність?
21. У чому полягають відмінності в етичних позиціях психологів різних віросповідань?
22. Які етичні норми слід дотримуватися при спілкуванні з колегами і клієнтами з різними політичними поглядами?
23. Що таке маніпулювання в контексті психологічної практики, і як його можна уникнути?
24. Що таке перенесення і контрперенос, і як їх слід розмежовувати в професійній діяльності психолога?
25. Які основні ризики пов'язані з порушенням конфіденційності в роботі психолога?
26. Які етичні проблеми можуть виникнути внаслідок розмивання професійних кордонів між психологом і клієнтом?
27. Як недоліки в компетенції можуть вплинути на якість психологічної допомоги?
28. Які типові помилки можуть допускати психологи-початківці при прийнятті рішень?
29. Як завищення власних знань або компетенцій може вплинути на етику і ефективність психологічної практики?

30. Які основні комунікаційні навички є необхідними для ефективної роботи психолога?
31. Що таке критичне мислення і як воно допомагає психологу у виборі оптимальних методів роботи?
32. Які методи самоаналізу можуть допомогти психологу у розвитку і вдосконаленні професійних навичок?
33. Як можна уникнути етичних порушень, пов'язаних з неправильним зберіганням даних клієнтів?
34. Які дії слід вжити психологу, якщо він усвідомлює свою неконкурентність у певній області?
35. Які основні моральні ризики і проблеми можуть виникати при роботі з людьми в екстремальних ситуаціях і станах?
36. Які етичні аспекти важливо враховувати в геронтопсихології при роботі з літніми пацієнтами?
37. Як психолог може підтримувати етичні стандарти при роботі з тяжкохворими та вмираючими клієнтами?
38. Яке значення має колегіальність і безконфліктність у роботі психолога в умовах особливих ситуацій?
39. Які конкретні стратегії можуть допомогти психологам зменшити моральні та етичні ризики при роботі з людьми в екстремальних ситуаціях?
40. Які основні особливості онлайн-консультування порівняно з традиційними формами терапії?
41. Які етичні виклики виникають при забезпеченні конфіденційності в онлайн-консультуванні?
42. Які заходи слід вжити для захисту даних клієнта в умовах онлайн-консультування?
43. Як можна забезпечити анонімність клієнта, при цьому зберігаючи можливість для втручання в критичних ситуаціях?
44. Які методи безпеки передачі даних слід використовувати під час онлайн-консультацій?
45. Які труднощі можуть виникнути у створенні довірливих стосунків з клієнтом через віртуальний формат?
46. Які основні типи конфліктів можуть виникати у професійній практиці психолога?
47. Які причини можуть спричинити конфлікти з клієнтами, колегами чи адміністрацією?
48. Які методи управління конфліктами є найбільш ефективними у роботі психолога?
49. Як техніки переговорів, активного слухання та медіації можуть допомогти в розв'язанні конфліктів?
50. Які основні джерела стресу у професійній діяльності психолога?
51. Які ознаки професійного вигорання слід знати психологу?
52. Які стратегії управління стресом можна використовувати для зменшення стресу та профілактики вигорання?

53. Яка роль супервізії у зменшенні стресу та підтримці професійної ефективності психолога?
54. Що таке професійний розвиток психолога і чому він важливий?
55. Які основні форми безперервної освіти для психологів?
56. Яке значення має професійний розвиток для підтримання актуальності знань і професійної ефективності?
57. Що таке супервізія і яка її основна мета у професійній діяльності психолога?
58. Які є основні форми супервізії і чим вони відрізняються одна від одної?
59. Як супервізія може допомогти в запобіганні професійним помилкам і вигоранню?
60. Що таке інтервізія і які її основні переваги?
61. Як супервізія та інтервізія сприяють профілактиці професійного вигорання?

5. ПРИКЛАДИ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ ПРАКТИЧНОЇ ЧАСТИНИ АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ

1) Батьки 4-річної дівчинки Ані скаржаться, що вона не розуміє простих абстрактних понять, таких як "більше-менше", і грає тільки з реальними об'єктами, ігноруючи уявні ігри. Оцініть рівень її когнітивного розвитку за теорією Піаже та підберіть психодіагностичні методики для перевірки.

- а) тест Равена
- б) гра в уявні ролі та малювання
- в) завдання на класифікацію, виділення серії («Порівняння предметів», «Четвертий зайвий»)
- г) Опитувальник Леонгарда-Шмішека

2) Батьки молодшого школяра скаржаться, що, за словами вчительки, дитина на уроці неухважна, не може дослухати до кінця інструкцію вчителя, виконати її. Доберіть методики діагностики уваги.

- а) «Коректурна проба» (Бурдона)
- б) Методика «10 слів»
- в) Методика «Дім, дерево, людина»
- г) «Розрізані картинки»

3) Михайло, менеджер 30 років, звернувся з проблемою: останній рік відчуває розчарування своїми досягненнями, тим, що не отримав очікуваного успіху. Не зважаючи на те, що на роботі виникає можливість «показати себе», отримати підвищення, він не спішить цього робити; звинувачує своє керівництво в тому, що не дає йому розвиватися. Які методики допоможуть виявити особливості його поведінки у даній кризі?

- а) Діагностика локусу контролю Дж. Роттера; Діагностика мотивації досягнення успіху (Т. Елерс)
- б) Методика САН; Методика диференціальних емоцій К. Ізарда
- в) Тест інтелекту Айзенка; тест Амхауера
- г) Статеворольовий опитувальник С. Бем; Методика діагностика суб'єктивного відчуття самотності (Д. Рассел і М. Фергюсон)

4) Родичі 70-річної жінки Ольги помітили, що вона забуває недавні події, плутає імена рідних і скаржиться на погіршення пам'яті після виходу на пенсію. Визначте рівень когнітивних функцій та підберіть методики для моніторингу вікових змін.

- а) «Пам'ять на числа»
- б) Таблиці Шульте
- в) 16-ти факторний опитувальник Кеттелла
- г) Тест руки (Вагнер)

5) Батьки 2-річної дівчинки Софії турбуються, бо вона вимовляє лише кілька слів, не будує простих речень і більше жестами показує бажання, порівняно з однолітками. Дослідіть її мовний розвиток та оберіть психодіагностичні тести для оцінки.

- а) Таблиці Шульте
- б) Дидактична гра «Покажи, що назву, зроби, що скажу»
- в) Методика «10 слів»
- г) Тест діагностики темпераменту Айзенка

6) 17-річна Катя скаржиться на низьку самооцінку, відчуття "втрати себе" через тиск однолітків і труднощі в виборі майбутньої професії. Підберіть психодіагностичні методики.

- а) Діагностика самооцінки Розенберга, Тест Голланда
- б) Тест Роршаха
- в) Методика «10 слів»
- г) Методика діагностики агресивності А. Ассінгера

7) Вихователька дитячого садка зазначає, що 5-річний хлопчик Іван уникає групових ігор, не ділиться іграшками і скаржиться на "поганих друзів", часто граючи на самоті. Визначте його соціальні навички та оберіть інструменти для оцінки соціально-емоційного розвитку.

- а) «Пірамідка» (Л. Венгер)
- б) Проективні методики «Малюнок сім'ї», «Я в дитячому садку»
- в) «Четвертий зайвий»
- г) «Графічний диктант»

8) 40-річний менеджер Олексій скаржиться на постійний стрес на роботі, спалахи гніву вдома та нездатність контролювати емоції під час конфліктів з колегами. Оцініть його емоційну регуляцію в середньому дорослому віці та оберіть відповідні інструменти.

- а) Опитувальник структури темпераменту В.М. Русалова
- б) Тест емоційного інтелекту Н. Холла
- в) Інтелектуальний тест Айзенка

г) Тест Сонді

9) Батьки 8-місячного Богдана скаржаться на те, що дитина після зміни школи втратила інтерес до навчання, складно заводять друзів, не хоче йти до школи. Оберіть методику діагностики адаптації дитини в школі.

- а) «Графічний диктант»
- б) Тест Керна-Йєрасика
- в) Проективна методика «Дерево»
- г) Таблиці Шульте

10) 10-річна дівчинка Поліна після втрати батька в аварії скаржиться на нічні кошмари, але швидко адаптувалася в школі, допомагаючи однокласникам. Оберіть психодіагностичні інструменти для вимірювання адаптивності.

- а) Методика «Людина під дощем»
- б) Тест Равена
- в) Тест Векслера
- г) Тест руки Вагнера

11) 65-річний пенсіонер Василь скаржиться на відчуття марності життя, депресію після виходу на пенсію та відсутність інтересів, згадуючи минулі помилки. Оцініть рівень задоволеності життям та підберіть психодіагностичні тести.

- а) Діагностика мотивації до успіху (Т. Елерс)
- в) Діагностика схильності до конфліктної поведінки К.Томаса
- г) Шкала задоволеності життям Е. Дінера
- д) Тест Векслера

12) Звернулися батьки 6-тирічного Сашка з запитом: всі друзі хлопчика збираються вступати до школи, але вони не певні, чи готовий їх син до навчання. Виділіть елементи готовності до школи та методики для їх визначення.

- а) Патохарактерологічний опитувальник
- б) Методика «Внутрішня позиція школяра»
- в) Тест Люшера
- г) Методика «Дім, дерево, людина»

13) Мама 3,5-річної дівчинки Мілани розповідає, що донька дуже соромиться незнайомих людей: на вулиці ховається за нею, у новому дитсадку перші два тижні майже не розмовляє з вихователями, хоча вдома — дуже

балакуча та активна. При цьому з близькими родичами та знайомими дітьми грає нормально. Оцініть особливості її темпераменту та соціально-емоційного розвитку в дошкільному віці та підберіть психодіагностичні методики для оцінки.

- а) Анкета для визначення темпераменту, Тест тривожності Р. Темпл, В. Амен., М. Доркі
- б) Діагностика наочно-образного запам'ятовування
- в) Методика «Піктограма»
- г) Методика «Словниковий запас»

14) Вихователь садочку звернулася до психолога із проблемою: деякі діти конфліктують; є ті, що користуються популярністю, а з деякими мало хто хоче спілкуватися. Які з наведених методик підходять для оцінки соціометричних особливостей та атмосфери в групі?

- а) методика «Два будиночки», проективна методика «Я в садочку»
- б) методика «Малюнок сім'ї», тест Люшера
- в) методика «Назви іграшки та предмети», Методика «Словниковий запас»
- г) тест Айзенка, тест Векслера

15) 28-річна жінка Юлія, яка нещодавно народила першу дитину і перебуває у декретній відпустці, скаржиться подругам, що відчуває себе «втраченою»: робота, яку вона любила, здається тепер далекою, багато часу йде на догляд за немовлям, а вечорами вона думає «чи правильно я роблю, що відмовилася від кар'єри на кілька років?». При цьому вона любить дитину і не відчуває депресії. Доберіть методики, що дозволять визначити структуру потреб та сенсів.

- а) Тест руки Вагнера, Тест самооцінки Будасі
- б) Міні-мульти, 16-тифакторний опитувальник Кеттелла
- в) Тест сенсожиттєвих орієнтацій, Самоактуалізаційний тест (САТ)
- г) методика «Неіснуюча тварина», методика «Кактус»

16) Темперамент.

Під час виконання групового навчального завдання студенти однієї групи поводяться по-різному. Дехто починає роботу заздалегідь, спокійно виконує свої завдання й майже не потребує спілкування з іншими. Інші часто звертаються до одногрупників, активно обговорюють деталі роботи, але водночас хвилюються через строки та можливі помилки. Є студенти, які включаються в роботу безпосередньо перед дедлайном, легко беруть на себе ініціативу, жартують, підтримують розмову й швидко налагоджують контакт із групою. Також є ті, хто

працює повільніше, швидко втомлюється, рідко вступає в обговорення та уникає активної взаємодії.

Викладач припускає, що ці відмінності пов'язані з типами темпераменту, зокрема з особливостями емоційної реактивності та стилю спілкування.

Який психодіагностичний інструмент є найбільш доцільним для визначення темпераментних особливостей у цьому випадку?

- а) Опитувальник спрямованості особистості
- б) Методика «Дім. Дерево. Людина»
- в) Особистісний опитувальник Айзенка (ЕРІ)
- г) Шкала самооцінки психічного стану (САН)

17) Акцентуація.

Юнак 16 років навчається у старших класах. Протягом останніх двох років у його поведінці спостерігається стійка схильність до надмірної принциповості та підозрливості. Він наполегливо відстоює власні переконання, важко змінює думку, гостро реагує на зауваження, які стосуються його поглядів або дій. У міжособистісних конфліктах швидко формує переконання щодо «несправедливого ставлення» до себе, довго пам'ятає образи, часто повертається до них у розмовах.

Юнак добре навчається, інтелектуально збережений, здатний до тривалої цілеспрямованої діяльності. Ознак психічного розладу не виявлено, однак риси мають виражений, загострений і малозмінний характер, що особливо помітно в підлітковому віці.

Який психодіагностичний інструмент є найбільш доцільним для виявлення цих індивідуально-характерологічних особливостей?

- а) Прогресивні матриці Равена
- б) Коректурна проба Бурдона
- в) Адаптований характерологічний опитувальник К. Леонгарда - Г. Шмішека
- г) Шкала самооцінки психічного стану (САН)

18) Мотивація

Студент 3 курсу має достатній рівень академічної підготовки та стабільно виконує більшість навчальних вимог. Разом із тим, викладач помічає, що у ситуаціях підвищених вимог студент демонструє вибіркову активність: охоче виконує завдання з чіткими інструкціями та передбачуваним результатом, але уникає складних або творчих робіт, відкладає їх виконання або відмовляється від участі в проєктах. Під час зворотного зв'язку студент пояснює свою поведінку небажанням «ризикувати результатом» і негативно реагує на можливість помилки. При цьому темп діяльності, емоційний фон і стиль спілкування залишаються стабільними, ознак емоційного виснаження чи стійких характерологічних змін не спостерігається.

Викладач прагне краще зрозуміти, які мотиви визначають навчальну поведінку студента.

Який психодіагностичний інструмент є найбільш доцільним у цій ситуації?

- а) Особистісний опитувальник Айзенка (ЕРІ)
- б) Адаптований характерологічний опитувальник К. Леонгарда - Г. Шмішека
- в) Методика діагностики мотивації досягнення успіху та уникнення невдач (Т. Елерс)
- г) Шкала самооцінки психічного стану (САН)

19) Мотивація (фрустрація)

У робочій команді з трьох співробітників спільний проєкт не був прийнятий замовником через формальні недоліки.

Андрій різко реагує, звинувачує керівництво та замовника, наполягає на несправедливості рішення.

Олена після ситуації говорить, що «сама не достатньо уважно все перевірила», уникає обговорення проєкту та сумнівається у власній компетентності.

Ірина знецінює подію, зазначає, що «це не принципово», швидко перемикається на інші завдання і не повертається до теми.

Керівник хоче зрозуміти, як кожен із учасників психологічно реагує на перешкоди в досягненні значущої мети.

Який психодіагностичний інструмент є найбільш доцільним для аналізу цих відмінностей?

- а) Фрустраційний тест Розенцвейга
- б) Соціометрія Я. Морено
- в) Коректурна проба Бурдона
- г) Методика запам'ятовування 10 слів (А. Лурія)

20) Емоції

Під час участі у значущій публічній події (захист проєктів, відбір на програму, конкурсний виступ) спостерігається широкий спектр емоційних реакцій у різних учасників. Частина з них описує напруження, тривогу та страх помилки; інші — роздратування і злість через зовнішні вимоги; водночас є учасники, які відчують інтерес, піднесення і задоволення від процесу.

Організатори прагнуть отримати структуровану картину домінуючих базових емоцій, щоб порівняти емоційні профілі учасників у межах однієї ситуації, не зводячи аналіз до загального настрою чи рівня напруження.

Який психодіагностичний інструмент є найбільш доцільним для такого завдання?

- а) Шкала диференційних емоцій К. Ізарда (ШДЕ)
- б) Теппінг-тест
- в) Прогресивні матриці Равена
- г) Методика запам'ятовування 10 слів (А. Лурія)

21) Захисні механізми

У ситуації тривалого стресу (робоче навантаження, міжособистісні труднощі, зовнішні обмеження) різні люди демонструють характерні способи психологічного реагування. Одні схильні заперечувати наявність проблеми та знецінювати її значущість, інші - пояснюють власні труднощі зовнішніми причинами або перекладають відповідальність, ще інші - надмірно раціоналізують події, уникаючи емоційного переживання.

Спостерігач прагне отримати структурований профіль домінуючих механізмів психологічного захисту, щоб порівняти типові захисні стратегії різних людей в однакових умовах напруження.

Який психодіагностичний інструмент є найбільш доцільним для вирішення цього завдання?

- а) Опитувальник механізмів психологічного захисту Келлермана-Плутчика (LSI)
- б) Шкала диференційних емоцій К. Ізарда
- в) Прогресивні матриці Равена
- г) Коректурна проба Бурдона

22) Агресія

Під час спільної діяльності в одній групі спостерігаються різні реакції на напружені ситуації. Частина учасників відкрито висловлює роздратування та використовує різкі висловлювання. Інші уникають прямого конфлікту, але демонструють іронію, сарказм або пасивне протистояння. Деякі реагують внутрішнім напруженням, підозрілістю та тривалим переживанням образ, не проявляючи агресії зовні.

Спостерігач прагне розрізнити та порівняти форми агресивності, не обмежуючись лише її відкритими проявами.

Який психодіагностичний інструмент є найбільш доцільним для аналізу цих особливостей?

- а) Опитувальник агресивності Басса-Дарки
- б) Шкала диференційних емоцій К. Ізарда
- в) Фрустраційний тест Розенцвейга
- г) Прогресивні матриці Равена

23) Самотність

У межах одного колективу частина людей активно взаємодіє з оточенням, бере участь у спільних заходах і підтримує регулярні контакти. Водночас деякі з них описують відчуття емоційної віддаленості, незрозуміння та «відсутності справжньої близькості», навіть перебуваючи серед інших. Інші, маючи значно менше контактів, не відчувають подібного дискомфорту.

Дослідник прагне оцінити суб'єктивний рівень переживання самотності, незалежно від кількості соціальних зв'язків чи зовнішньої активності.

Який психодіагностичний інструмент є найбільш доцільним для вирішення цього завдання?

- а) Шкала самотності Рассела – Фергюсона
- б) Соціометрія Я. Морено
- в) Шкала диференційних емоцій К. Ізарда
- г) Опитувальник агресивності Басса-Дарки

24) Емоційний інтелект

Відділ персоналу компанії аналізує причини скарг клієнтів і помічає, що частина співробітників не зчитує емоційний стан клієнтів, некоректно реагує на критику та не вміє регулювати власні емоції у напружених ситуаціях. Інші ж демонструють здатність розуміти емоції співрозмовника й свідомо керувати своєю реакцією.

HR-відділ планує провести оцінювання здатності працівників усвідомлювати, розуміти та управляти емоціями у професійній взаємодії.

Який психодіагностичний інструмент є найбільш доцільним для цього завдання?

- а) Фрустраційний тест Розенцвейга
- б) Методика діагностики емоційного інтелекту Н. Холла
- в) Шкала диференційних емоцій К. Ізарда
- г) Опитувальник агресивності Басса-Дарки

25) Тривога/тривожність

У групі людей, які перебувають у стабільних життєвих умовах, спостерігаються різні переживання внутрішнього напруження. Частина з них описує стан постійної настороженості: складно розслабитися, з'являються очікування негативних подій, труднощі зі сном, навіть за відсутності реальних проблем. Інші ж відзначають, що відчувають подібне напруження лише в окремі періоди, наприклад, коли порушується звичний ритм життя або виникає невизначеність, після чого стан нормалізується.

Психолог хоче з'ясувати, чи йдеться про стійку індивідуальну схильність до тривожності, чи про тимчасовий емоційний стан.

Який психодіагностичний інструмент є найбільш доцільним для такого розмежування?

- а) Фрустраційний тест Розенцвейга
- б) Шкала диференційних емоцій К. Ізарда
- в) Шкала тривожності Спілбергера-Ханіна
- г) Методика дослідження рівня суб'єктивного контролю (РСК)

26) Пам'ять

Підліток 13 років під час виконання класної роботи швидко починає відволікатися, пропускає інструкції, допускає дрібні помилки та часто змінює темп виконання завдань. У коротких, динамічних вправах працює значно ефективніше, ніж у тривалих одноманітних.

Шкільний психолог хоче оцінити рівень концентрації, стійкості та темпу уваги підлітка.

Який варіант психодіагностичних методик є найбільш доцільним у цьому випадку?

- а) Коректурна проба Бурдона. Таблиці Шульте
- б) Методика «10 слів» А. Лурії. Запамятовування беззмістовних складів
- в) Класифікація понять. Встановлення аналогій
- г) Таблиці Поппельрейтера. Завдання на зорові ілюзії

27) Пам'ять (зорова, слухова)

Підліток 14 років бере участь у позашкільному проєкті. Він добре запам'ятовує схеми, малюнки та інформацію, подану візуально. Водночас йому складно точно відтворити усні пояснення без наочних матеріалів: він плутає послідовність або пропускає частину інформації. Якщо інструкцію повторюють із записами чи зображеннями, результат помітно покращується.

Куратор проєкту хоче з'ясувати, який тип пам'яті є провідним і як підліток запам'ятовує інформацію різними способами.

Який варіант психодіагностичних методик є найбільш доцільним для оцінки цих особливостей пам'яті?

- а) Методика «10 слів» А. Лурії. Запамятовування беззмістовних складів
- б) Особистісний опитувальник Айзенка (ЕРІ)
- в) Методика «Дім. Дерево. Людина»
- г) Шкала ситуативної та особистісної тривожності Спілбергера-Ханіна

28) Мислення

Підліток 15 років долучився до підготовки волонтерської ініціативи. Йому потрібно було впорядкувати перелік речей для збору допомоги, щоб іншим учасникам було зрозуміло, що і куди складати. Під час роботи він об'єднує предмети за несистемними ознаками: те, що «часто беруть разом», те, що «виглядає схоже», або те, що, на його думку, «важливіше». Коли його просять пояснити принцип групування, він або вагається, або змінює критерій, не помічаючи суперечностей у власних рішеннях.

Координатор хоче оцінити, наскільки сформована здатність до логічного узагальнення та виділення істотних ознак при розв'язанні практичних завдань.

Який варіант психодіагностичних методик є найбільш доцільним для дослідження цих особливостей мислення?

- а) Класифікація понять. Виявлення «зайвого»
- б) Методика «10 слів» А. Лурії. Відтворення логічного тексту
- в) Коректурна проба Бурдона. Таблиці Шульте
- г) Таблиці Поппельрейтера. Завдання на зорові ілюзії

29) Мислення

Підліток 16 років бере участь у командній грі з елементами логіки та стратегії. В одному з раундів він швидко знаходить правильне рішення і впевнено пояснює, чому обрав саме такий хід. У наступному раунді завдання змінюється лише формально, але потребує застосування того ж принципу. Попри

підказки, підліток знову шукає рішення «з нуля», не використовуючи попередній досвід, і допускає типові помилки. Коли йому вказують на схожість ситуацій, він дивується і не одразу погоджується, що принцип був тим самим.

Координатор хоче оцінити, здатність до перенесення способу дії та встановлення логічних зв'язків між подібними завданнями.

Який варіант психодіагностичних методик є найбільш доцільним для дослідження цих особливостей мислення?

- а) Встановлення аналогій. Завдання на перенесення способу дії
- б) Методика «10 слів» А. Лурії. Запам'ятовування беззмістовних складів
- в) Коректурна проба Бурдона. Таблиці Шульте
- г) Таблиці Поппельрейтера

30) Інтелект (дорослі)

Підліток 16 років бере участь у відборі до програми, що передбачає роботу з новою інформацією, нестандартними завданнями та швидке орієнтування в незнайомих умовах. Важливо оцінити не обсяг знань і не успішність навчання, а здатність до логічного аналізу, абстрагування та встановлення закономірностей, незалежно від культурного або навчального досвіду.

Організатори прагнуть отримати загальну оцінку інтелектуального рівня, без прив'язки до конкретного навчального матеріалу.

Який варіант психодіагностичних методик є найбільш доцільним для такого оцінювання?

- а) Прогресивні матриці Равена
- б) Класифікація понять. Виявлення «зайвого»
- в) Методика «10 слів» А. Лурії. Запам'ятовування беззмістовних складів
- г) Коректурна проба Бурдона. Таблиці Шульте

31) Інтелект (діти)

Дитина 9 років легко оперує наочним матеріалом: швидко складає зразки, добре орієнтується у візуальних схемах, точно відтворює просторові відношення. Водночас має труднощі з поясненням значень слів, розумінням вербальних інструкцій та формулюванням відповідей у словесній формі. За однакових умов виконання завдань результати істотно різняться залежно від того, чи потребує завдання мовного опосередкування. Потрібно оцінити рівень і співвідношення вербального та невербального компонентів інтелекту.

Який варіант психодіагностичних методик є найбільш доцільним для такого оцінювання?

- а) Методика «Намалюй людину» (Гудінаф-Харріс)
- б) Методика «10 слів» А. Лурії. Відтворення логічного тексту
- в) Дитячий інтелектуальний тест Векслера (WISC)
- г) Коректурна проба Бурдона. Таблиці Шульте

32) Пам'ять та увага

Людина добре відтворює матеріал одразу після пред'явлення, але вже за короткий час кількість відтворених елементів різко зменшується. Під час повторних спроб спостерігається залежність результату від рівня зосередженості: за відволікання кількість помилок зростає. Потрібно оцінити обсяг і міцність запам'ятовування словесного матеріалу.

Який варіант психодіагностичних методик є найбільш доцільним?

- а) Методика «10 слів» А. Лурії
- б) Таблиці Шульте
- в) Встановлення аналогій
- г) Таблиці Поппельрейтера

33) Уява

Під час відбору на освітню програму з творчим спрямуванням кандидатам пропонують виконати завдання, що передбачають створення образів за словесною інструкцією та їх подальшу трансформацію. Частина учасників легко копіює запропонований зразок, але має труднощі, коли необхідно змінити форму, поєднати елементи або запропонувати кілька варіантів образу. За відсутності готового прикладу рішення стають шаблонними та фрагментарними. Комісія прагне оцінити рівень сформованості творчої та відтворювальної уяви.

Який варіант психодіагностичних методик є найбільш доцільним у цій ситуації?

- а) Опитувальник Айзенка (ЕРІ)
- б) Шкала ситуативної та особистісної тривожності Спілбергера-Ханіна
- в) Методика незакінчених фігур. Домальовування об'єктів
- г) Методика «10 слів» А. Лурії

6. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Об'єктом оцінювання під час підсумкової атестації є програмні результати навчання здобувачів вищої освіти, які вони демонструють за підсумками опанування матеріалу освітніх компонентів та проходження практичної підготовки, передбачених освітньо-професійною програмою підготовки фахівця першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 053 Психологія.

Оцінювання є обов'язковим елементом присудження освітнього ступеню здобувачам вищої освіти, бо без цього етапу ані Екзаменаційна комісія, ані здобувач вищої освіти не може визначити: чи здобуті необхідні загальні та фахові компетентності професійної діяльності? Який рівень засвоєння змісту освітньо-професійної програми?

До підсумкової атестації (складання Екзамену) допускаються здобувачі вищої освіти, які у повному обсязі виконали вимоги освітньо-професійної програми. Допуск до підсумкової атестації оформлюється наказом.

Здобувачу вищої освіти пропонується такі, що ґрунтуються на наведеному у цій Програмі переліку питань:

1) **50 теоретичних тестових завдань** (1 год. 20 хв.), правильна відповідь оцінюється у 1 бал, неправильна відповідь оцінюється в 0 балів;

2) **10 практичних тестових завдань** (1 год. 20 хв.), правильна відповідь оцінюється у 5 балів, неправильна відповідь оцінюється в 0 балів.

ВСЬОГО – 100 балів.

За вирішення теоретичних тестових завдань здобувач може отримати до 50 балів. За вирішення 10 практичних тестових завдань здобувач може отримати до 50 балів. Надалі виставляється підсумкова оцінка за 100-бальною шкалою, яка переводиться у національну та шкалу ЄКТС (Таблиця 1).

Критерії переведення оцінок за 100-бальною шкалою у національну шкалу та шкалу ЄКТС

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою (екзамен /залік)	Оцінка за шкалою ЄКТС
90–100	Відмінно	A
83–89	Добре	B
75–82		C
68–74	Задовільно	D
60–67		E
35–59	Незадовільно*	FX
1–34		F

* якщо здобувач на Комплексному екзамені отримав оцінку «незадовільно» (1-59 балів, FX/F) він вважається таким, що не пройшов атестацію.

До проходження наступного етапу підсумкової атестації (захист кваліфікаційної роботи) він не допускається і підлягає відрахуванню з числа здобувачів вищої освіти, як такий, що не пройшов підсумкову атестацію.